

Motion till riksdagen 2025/26:3188

av **Martina Johansson m.fl. (C)**

Familjerätt, socialtjänst, hbtqi-frågor och funktionsrätt

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	4
Barns bästa alltid i fokus	9
Föräldraskap och adoption	9
En ny modern förädrabalk	9
Föräldraskapspresumtion, gemensam vårdnad och genetisk dokumentation.....	10
Begränsa möjligheten att häva föräldraskap.....	10
En mer generös och jämlik fertilitetsvård – embryodonation, befruktade ägg och IVF	11
Altruistiskt värmoderskap.....	12
Fastställelse av föräldraskap efter värmoderarrangemang, spermadonation och embryodonation	12
Internationellt adopterade	13
Äktenskap, samboskap, skilsmässa och arv	14
Sambors gemensamma bostad.....	14
Avgift för ansökan om skilsmässa, betänketid och utredning om bodelningsprocesser	15
Översyn av framtidsfullmakter och digitalt register	16
Vårdnad om barn	16
Myndighetspost till båda vårdnadshavarna	16
Barnets rätt till kontakt med för barnet viktiga vuxna.....	16
Föräldrafullmakt och fler vårdnadshavare än två	17
Obligatorisk medling och kostnader för domstolsprocesser i mål om vårdnad, boende eller umgänge avseende barn.....	17

Vårdnadsutredningar där det förekommer anklagelser om våld.....	18
Harmonisering av lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och föräldrabalken	19
Förlorad vårdnad om den ena föräldern dödar den andra föräldern	19
Barns rätt till juridiskt biträde.....	19
Förstärkt socialtjänst och förebyggande arbete	19
Våld mot barn	20
En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn.....	20
Inför ett nationellt traumascreeningprogram för barn	20
Utökade hembesöksprogram	21
Krav på särskild kompetens för att genomföra barnutredningar	21
Översyn av socionomutbildningen	21
Kunskapsstöd för socialtjänstens förebyggande arbete	22
Inför ett kvalitetsregister inom socialtjänsten.....	22
Sekretessbrytande bestämmelser	22
Fler karriärmöjligheter för socionomer	23
Systematiskt förebyggande arbete mot hot, våld och trakasserier mot socialsekreterare	23
Tryggare tvångsvård av barn.....	24
Trygghet för omhändertagna barn	24
SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen	25
Stora brister på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem (Sis)	25
Åtgärder för omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar när det gäller användningen av avskiljningar	26
Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter.....	27
Ge Barnombudsmannen möjlighet att genomföra oanmälda besök på låsta institutioner.....	28
Ge barn en oberoende stödperson för trygghet och vägledning	28
Tydligare skäl för omhändertagande av barn	28
Efterföljande vård och ett nationellt utslussningsprogram	29
Nationellt register över personer och boenden som tagit emot placerade barn.....	30
Bättre stöd till familjehemmen	30
Insatser även efter vårdnadsöverflytt.....	31
Skyddat boende	31
Hbtqi-frågor.....	31
Könstillhörighetslagen och tredje juridiskt kön.....	32
Förbjuda omvändelseförsök.....	32
Hemlöshet, sexuell exploatering och sekretess	32

Förbättra arbetet mot hemlöshet	32
Översyn av stöd till barn och vuxna som är utsatta för sexuell exploatering	33
Likvärdig sekretessbedömning	33
Funktionsrätt.....	34
Stöd till människor som möter funktionshinder	34
Stärkt personlig assistans genom statligt huvudmannaskap	34
Säkerställ rätten till personlig assistans vid högre studier	35
Se över Försäkringskassans verksamhet med återkrav inom personlig assistans.....	35
Utreda behovet av och tillvägagångssätt för att göra funktionsrättskonventionen (CRPD) till svensk lag	36
Utred ”vilande beslut” inom socialtjänstlagen och LSS.....	36
Samtliga hjälpmoment ska ge rätt till personlig assistans	37
Se över det schabloniserade föräldraavdraget	37
Utökad rätt till assistans i skolan och på daglig verksamhet	37
Utökad rätt till assistans vid sjukhusvistelse	38
Utred åldersgränsen för personlig assistans.....	38
Förbättrade möjligheter till ledsagning för personer med synnedsättning	39
Se över dagens modell för uppräknings av assistansersättningen.....	39
Se över villkoren för dispositionsrätt för ledarhund	39
Säkerställ rätten att ha med sig ledarhund och assistanshund	40
Genomför förslagen från tolktjänstutredningen.....	40
Tillgängliggör digitala tjänster för alla medborgare	41
Stärka tillgången till hjälpmedel.....	42
Nationell strategi för att motverka funkofobi	42
Förbättra möjligheterna till färdtjänst	43
Gode män, förvaltare och förmyndare.....	43

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en barnrättskommitté och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny, modern föräldrabalk och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att blivande föräldrar ska kunna bekräfta föräldraskapet redan under graviditeten och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gemensam vårdnad om barnet ska vara utgångspunkten vid barnets födelse och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dokumentation av den genetiska kopplingen till barnet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa möjligheten att häva föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om embryodonation och skriftligt samtycke från donator för befruktade överblivna ägg och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om befruktade ägg och förlängd förvaring efter tio år och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en mer generös fertilitetsvård och en jämlik nationell fertilitetsvård och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra lagändringar för att tillåta altruistiskt värdmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att garantera skyddet för de barn som tillkommer genom altruistiskt värdmoderskap utomlands genom att se över hur processen för att fastställa föräldraskapet kan påskyndas och om fastställandet av föräldraskap oavsett hur ett barn tillkommit och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att internationella adoptioner fortsättningsvis ska vara tillåtet och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra processerna för internationella adoptioner för att kunna garantera att adoption alltid sker på ett rättssäkert sätt och för barnets bästa och att skyndsamt lägga fram förslag på riksdagens bord om hur adoptionsprocesser ska se ut framåt och hur man kan stötta redan adopterade och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sambor ska kunna avtala om att deras gemensamma bostad ska utgöra samboegendom även om den inte införskaffats för gemensamt bruk och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ta bort avgiften för ansökan om skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att avskaffa betänketiden för skilsmässor och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till bodelning även om ett äktenskap ogiltigförklarats och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt fortsätta beredningsprocessen av utredningen om bodelning och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av systemet med framtidsfullmakter och att inrätta ett frivilligt digitalt register för framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att myndighetspost och information ska skickas till båda vårdnadshavarna till ett barn, dock ej genom att barnet folkbokförs på två adresser, och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med för barnet viktiga vuxna och ta vidare förslag om föräldrafullmakt och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för ett barn att ha fler vårdnadshavare än två i de fall fler än två föräldrar skaffar barn tillsammans och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på medling för att få väcka talan i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge avseende barn samt att se över kostnaden vid upprepade domstolsprocesser och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnfridsbrott, psykiskt våld samt risk för våld, trakasserier eller andra kränkningar ska ha bäring på frågor om vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bedömningen av föräldra- och omsorgsförmåga enligt föräldrabalken och lagen om vård av unga bör harmonisera och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en förälder som dödar den andra föräldern automatiskt ska förlora vårdnaden om barnen och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att förordna ett juridiskt biträde för barn i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt traumascreeningprogram för barn och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade hembesöksprogram och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla som arbetar med barn och barnutredningar inom socialtjänsten och rättsväsendet ska ha särskild kompetens för det och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge relevanta myndigheter i uppdrag att tillhandahålla ett löpande uppdaterat kunskapsstöd för socialtjänstens förebyggande och evidensbaserade arbete och tillkännager detta för regeringen.

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kvalitetsregister inom socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn och uppföljning av sekretessbrytande bestämmelser och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda karriärmöjligheter och stärkt kompetensförsörjning i den kommunala socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla kommuner ska erbjudas stöd som säkerställer ett systematiskt förebyggande arbete mot hot, våld och trakasserier som riktas mot socialtjänstens medarbetare och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samhällsvård och omhändertagande av barn ska förbättra barnets situation och livsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska säkerställa att inga barn far illa på Statens institutionsstyrelse samt löpande bör återkomma till riksdagen med en redovisning av Sis arbete och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta de initiativ som behövs för att tvångsåtgärden avskiljning av barn (ej nattetid) kan förbjudas senast fr.o.m. den 1 juli 2026 och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta de initiativ som behövs för att utvärdera reformen avskiljning nattetid för att säkerställa att begränsningen inte har inneburit säkerhetsbrister för den enskilda ungdomen och att det endast används vid behov och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör se över ytterligare åtgärder mot omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar när det gäller användningen av avskiljningar på Sis och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en oberoende klagorättsmekanism för placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det enklare för placerade barn att få kännedom om och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Barnombudsmannen ska kunna driva egna ärenden och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Barnombudsmannen möjlighet att genomföra oanmälda besök på låsta institutioner och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge barn en oberoende stödperson för trygghet och vägledning och tillkännager detta för regeringen.

48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att information om skälen för ett omhändertagande och förutsättningarna för att ett omhändertagande av ett barn ska upphöra ska tydliggöras och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att vården enligt LVM, LVU och LSU upphör och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt utslussningsprogram för frihetsberövade barn och unga och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att barn över 18 år får fortsatt stöd efter placering och vård utanför hemmet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra riksdagens fattade beslut om nationellt register över familjehem/boenden som tagit emot placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt stöd till familjehemsföräldrar och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vilka insatser som ska fortsätta att erbjudas efter en vårdnadsöverflytt eller adoption och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om ett tredje juridiskt kön och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbjuda omvändelseförsök och tillkännager detta för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell standard för hur hemlöshet ska definieras, mätas och rapporteras samt att regeringen bör förbättra arbetet för minskad hemlöshet och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Socialstyrelsen i uppdrag att se över de insatser som ges till personer som är offer för prostitution eller utsätts för kommersiell sexuell exploatering samt ge Socialstyrelsen i uppdrag att uppdatera föreskrifter och kunskapsmaterial i syfte att ge ett bättre och mer utvecklat stöd och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen innan mandatperiodens slut bör initiera nödvändiga författningsändringar för att säkerställa likvärdig sekretessprövning och möjlighet att begära ut brukar- och patientjournaler från all skattefinansierad hälso- och sjukvård och socialtjänst oberoende av utförarens driftsform och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över behovsbedömningarna för att samtliga hjälpmoment för alla grundläggande behov ska ge rätt till personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt efter att man sett över behovsbedömningarna bör lägga fram de författningsförslag som behövs för övergången till samlat statligt huvudmannaskap för personlig assistans samt säkerställa att övergången görs på ett sådant sätt att den inte innebär försämringar av människors rätt till personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa rätten till personlig assistans vid högre studier och tillkännager detta för regeringen.

63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över Försäkringskassans verksamhet med återkrav inom personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda behovet av och tillvägagångssätt för att göra funktionsrättskonventionen (CRPD) till svensk lag och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ”vilande beslut” inom socialtjänstlagen och LSS för att möjliggöra för personer att prova eget boende eller eget arbete utan att riskera att bli av med rätten till LSS-bostad eller rätten till daglig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett förslag till förtydligande avseende det schabloniserade föräldraavdraget och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en stärkt rätt till personlig assistans i samband med skola och daglig verksamhet samt i samband med sjukhusvistelse och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en statlig utredning om funktionsnedsättning och åldrande som bl.a. behöver se över den nuvarande åldersgränsen för personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med förslag på införandet av avgiftsfri ledsagning för personer med synnedsättning samt förslag på hur insatsen ledsagning kan regleras i en egen lag i enlighet med riksdagens tillkännagivande (2023/24:SoU13) den 12 juni 2024 och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med en översyn av modellen för uppräknig av assistansersättningen i enlighet med riksdagens tillkännagivande (2023/24:SoU13) den 12 juni 2024 och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en utökning av möjligheten att få dispositionsrätt till ledarhund avseende personer under 18 år och personer med dövblindhet och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur rätten att ha med sig ledarhund respektive assistanshund tydligare kan regleras via föreskrifter eller författningsändringar och tillkännager detta för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram de författningsförslag som behövs för att förslagen från betänkandet Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11) ska kunna implementeras snarast och tillkännager detta för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur digitala tjänster, såsom banktjänster, digital signering och digital identifiering, kan tillgängliggöras på lika villkor även för personer med funktionsnedsättningar som försvårar eller omöjliggör tillgången till dessa tjänster i dag och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att skapa en separat hjälpmedelslag i syfte att säkerställa en mer jämlik

- hjälpmedelsförsörjning, vilken även inkluderar rätten till fritidshjälpmedel, och tillkännager detta för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram en nationell strategi för att motverka funkofofi, dvs. diskriminering av personer med funktionsnedsättningar, och tillkännager detta för regeringen.
 77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram de författningsförslag som behövs för att innehållet från Trafikanalys rapport Tydligare kriterier för färdtjänstillstånd – redovisning av regeringsuppdrag (2023:3) ska kunna implementeras snarast och tillkännager detta för regeringen.
 78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med förslag på hur man kan förändra systemet med gode män, förvaltare och förmyndare och tillkännager detta för regeringen.

Barns bästa alltid i fokus

Alla barn och unga har rätt till trygghet och framtidstro, att bli väl omhändertagna och att växa upp i ett hem utan våld. Samtidigt är det alltför många barn i Sverige som far illa. Det kan vara barn vars föräldrar behöver stöd och hjälp, barn som är i samhällets vård men där samhället misslyckats med att skydda barnen eller barn som bor i utsatta områden och tvångsrekryteras av gängkriminella. Mycket hade behövt ske långt tidigare, men nu står vi där vi står och måste se till att vända utvecklingen. Orsaken är att det finns strukturella problem i samhället som är mångfasetterade. Detta trots att barnkonventionen är lag och barnets bästa ska beaktas i alla lägen. Därför måste ett helhetsgrepp tas när det gäller barnrättsfrågor och en barnrättskommitté tillsätts som kan peka ut vilka områden som behöver reformeras. Politiken måste fokusera på att skapa ett klimat där barns bästa är högsta prioritet, inte att plocka politiska poäng. I detta arbete måste det finnas en långsiktighet som sträcker sig över mandatperioderna. Förutom politisk enighet krävs också bättre samverkan mellan kommun, region och staten. Även barn och barnrättsorganisationer och privata utförare behöver involveras i arbetet i alla steg.

Föräldraskap och adoption

En ny modern föräldrabalk

Utredningen Alla tiders föräldraskap (SOU 2022:38) konstaterar att konsekvensen av att det kontinuerligt införts nya regler om föräldraskap utan att det samtidigt har gjorts en översyn av regelverket som helhet, har gjort att regelverket har blivit både invecklat och svårtillgängligt. Regelverket bygger i hög utsträckning på att föräldrar är en kvinna och en man som får barn tillsammans genom samlag. Andra sätt att få barn på – som idag är relativt vanliga – betraktas fortfarande som undantag och regleras så i lagstiftningen.

Det behövs därför en ny modern föräldrabalk – inte mer lappande och lagande i lagstiftningen. Därför behöver förslagen i SOU 2022:38 beredas vidare.

Föräldraskapspresumtion, gemensam vårdnad och genetisk dokumentation

När en man och kvinna är gifta och kvinnan föder ett barn presumeras maken som far till barnet, det vill säga att det tas för givet att maken är far till barnet (faderskapspresumtion). Presumtionen har nyligen utökats så att den omfattar alla fall där ett par är gifta/registrerade partners. När det gäller par som är sambos ska föräldraskapet för den förälder som inte fött barnet bekräftas senast 14 dagar efter barnets födelse. 2021 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om digital bekräftelse före barnets födelse som innebär att blivande föräldrar kan bekräfta föräldraskapet digitalt redan före barnets födelse. En sådan möjlighet skulle innebära att barnet får en andra förälder fastställd i samband med födelsen. Barnet skulle då i fler fall få båda sina föräldrar registrerade så snart en födelseanmälan från sjukhuset blivit hanterad av Skatteverket.

Vi anser även att gemensam vårdnad bör utgöra norm för alla barn, inte bara barn till gifta föräldrar. Alla föräldrar bör, oberoende av kön, känna sig fullt ut delaktiga och involverade i sitt barn från start. Därför bör lagen ändras så att huvudregeln är att barn från födseln står under vårdnad av båda föräldrarna. Detta oavsett om föräldrarna är gifta eller bor tillsammans och oavsett om de har en relation eller inte när barnet föds. Nuvarande lagstiftning, som per automatik utesluter fäder som vårdnadshavare i de fall de inte är gifta med modern, är otidsenlig och bristfällig ur ett jämställdhetsperspektiv och är dessutom negativ för barnet. Den nuvarande ordningen signalerar också att föräldrarna inte skulle vara lika viktiga för barnet. Detta måste ändras om lagstiftaren med trovärdighet ska driva linjen om det gemensamma föräldraskapet och barnets rätt till båda sina föräldrar. Centerpartiet vill, mot bakgrund av det ovan anförda, att regeringen tillsätter en utredning som ser över vårdnadshavarskapet för barn och säkerställer att barnets rätt till vårdnadshavare tillgodoses.

Enligt barnkonventionen (artikel 7) har barn, så långt det är möjligt, rätt att få kännedom om sitt ursprung. Centerpartiet värnar barnets rätt till kännedom om sitt genetiska ursprung. Vi anser därmed att den genetiska kopplingen till barnet bör dokumenteras i samtliga fall när det rättsliga föräldraskapet inte överensstämmer med den genetiska kopplingen. Sådan dokumentation bör ges in i samband med den digitala bekräftelsen av föräldraskapet.

Begränsa möjligheten att häva föräldraskap

I samband med utvidgningen av föräldraskapspresumtionen till att även omfatta samkönade gifta par/registrerade partners, påtalade flera remissinstanser problematiken med hävningar av föräldraskap och att dessa fall skulle kunna komma att bli vanligare om fler föräldraskapspresumtioner infördes. Oron är befogad. Regleringen gällande hävning av föräldraskap är redan i dag otillfredsställande sett till barnets bästa. Efter ändringen av lagstiftningen 2019 kan faderskap hävas om barnet kommit till genom exempelvis insemination i hemmet med donerade spermier, genom assisterad befruktning vid en klinik utomlands som inte är behörig eller vid klinik utomlands med donerade spermier från okänd donator, som barnet inte kommer kunna få ta del av

uppgifter om. När föräldraskapspresumtionen nu utökats till att även omfatta samkönade par, kommer fler barn som omfattas av föräldraskapspresumtion att ha kommit till på de sätt som hävningslagstiftningen särskilt pekar ut. Fler barn riskerar därmed att förlora en förälder, och i många fall även en vårdnadshavare. Att begränsa möjligheten att häva ett föräldraskap har därför setts över i SOU 2022:38 Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv. Utredningen föreslår bland annat att möjligheten att häva ett föräldraskap ska begränsas till tre år. De presenterade förslagen kan vara ett sätt att lösa problematiken på; därför är det bra att förslagen tas vidare av den nuvarande regeringen.

En mer generös och jämlik fertilitetsvård – embryodonation, befruktade ägg och IVF

Centerpartiets syn på föräldraskapet utgår från individens val. För dem som vill ha barn ska samhället uppmuntra och stötta. Vi vill se en mer jämlik och generös politik i frågor om barnafödande och föräldraskap.

Centerpartiet välkomnar att embryodonation – det vill säga när en kvinna blir gravid med en donerad äggcell och donerad sperma – nu har blivit tillåtet i Sverige och att hanteringen av befruktade ägg har moderniserats. Embryodonationen ger kvinnan möjlighet att bära och föda ett barn, vilket för många är betydelsefullt. Nuvarande regelverk innebär dock att befruktade ägg som blivit över i samband med befruktning utanför kroppen enbart ska få användas om paret eller kvinnan är förälder till minst ett barn sedan tidigare. Det finns ingen anledning att begränsa ett par eller en kvinnas beslut på detta sätt. Centerpartiet anser därför att det ska räcka med att det finns ett skriftligt samtycke från donatorn för att befruktade överblivna ägg ska få användas i ett senare skede.

Från och med den 1 januari 2019 får ett befruktat ägg förvaras fryst i högst tio år istället för fem år. Enligt de nya bestämmelserna kan en förlängd förvaring efter de tio första åren medges om det finns synnerliga skäl. Centerpartiet anser inte att det ska krävas synnerliga skäl, utan finns det inga medicinska hinder bör tioårsgränsen inte gälla.

Centerpartiet anser att möjligheten till fertilitetsbehandlingar som IVF och insemination ska vara jämlik oavsett var i landet man bor. Regionerna har tidigare tillämpat olika övre åldersgränser och regler kring hur många försök som bekostas av det offentliga. I ett försök att skapa jämlikhet och trygghet för dem som drabbas av ofrivillig barnlöshet har SKR tagit fram gemensamma riktlinjer. Det är bra men vi anser att den nationella nivån nu behöver ta ett samlat grepp i frågorna kring fertilitet.

Vi vill se ett mer enhetligt, patientcentrerat och generöst regelverk där behandlingar i högre grad finansieras av det offentliga. Det bör inte vara ekonomin som avgör om man kan bli förälder – samhället ska finnas där som stöd. Behandlingarna bör utgå från en individuell medicinsk bedömning och den förberedande bedömningen av föräldraskapets förutsättningar. I dagsläget finansieras behandlingar endast för ett första barn. Centerpartiet vill att även försök för syskon ska kunna bekostas offentligt, om medicinska skäl finns. Regelverket ska främja jämlikhet och god tillgänglighet över hela landet – alla ska ha rätt till ett bra stöd och en trygg vård. Vi ser också att fler kostnadsfria försök kan vara ett sätt att möta det sjunkande barnafödandet. Det är självklart upp till varje individ om man vill ha barn, men samhället bör uppmuntra och stötta dem som vill – både medicinskt och ekonomiskt.

Centerpartiet föreslår därför ett samlat nationellt grepp i frågorna kring fertilitetsbehandlingar och IVF, i syfte att skapa en mer generös och jämlik fertilitetsvård.

Altruistiskt värmoderskap

Ett annat tillvägagångssätt för ofrivilligt barnlösa att kunna bli föräldrar är värmoderskap. Metoden är särskilt aktuell för manliga samkönade par och för kvinnor som saknar livmoder, stöter bort foster eller inte kan genomgå en graviditet. Värmoderskap kan kortfattat beskrivas som att en person lånar ut sin livmoder. Ett provrörsbefruktat ägg planteras in i värmoderns livmoder och utvecklas där under graviditeten. Efter förlossningen tar de tilltänkta föräldrarna hand om barnet. Metoden är inte tillåten i Sverige men i ett flertal EU-länder. Trots att metoden inte är tillåten förekommer värmoderskap även i Sverige genom att svenska par skaffar barn med hjälp av en värmoder i ett annat land eller genom att en svensk värmoder insemineras utomlands. Statens medicinsk-etiska råd (Smer) har tagit ställning för att altruistiskt värmoderskap kan vara en etiskt godtagbar metod under särskilda förutsättningar. Ett altruistiskt värmoderskap innebär att värmodern inte erhåller någon ekonomisk ersättning utan att insatsen har formen av ett ideellt åtagande, ett sätt att kunna hjälpa en närstående att bli förälder. En viktig förutsättning är att värmoderskapet sker på helt frivillig väg. Centerpartiet delar Smers uppfattning och anser att altruistiskt värmoderskap bör tillåtas i Sverige förutsatt att det finns starka rättsliga garantier för såväl barnet som den födande kvinnans rättigheter. På samma sätt som en kvinna idag kan donera sin livmoder till en annan kvinna, borde det även vara möjligt att upplåta sin livmoder till att bära någon annans barn men behålla livmodern i sin egen kropp. Kvinnor är fullt kapabla att fatta välgrundade beslut över sin egen kropp. Genom att tillåta altruistiskt värmoderskap i Sverige minskar också risken att värmoderarrangemang genomförs i länder där värmoderarrangemanget bygger på att värmodern ersätts ekonomiskt och därmed har sämre förutsättningar att fatta ett självständigt beslut. Dessutom kan man reglera hur många ägg som ska användas, vad som gäller om graviditeten behöver avslutas och på ett bättre sätt hantera svåra etiska frågor. Centerpartiet vill därför att altruistiskt värmoderskap ska tillåtas i Sverige.

Fastställelse av föräldraskap efter värmoderarrangemang, spermadonation och embryodonation

I de fall barnet tillkommit utomlands genom värmoderskap eller en kombination av värmoderskap och spermie- eller embryodonation kan barnet helt sakna vårdnadshavare under utredningstiden. Detta försätter barnet i en osäker situation. Av en dom från Högsta domstolen från den 13 juni 2019 (mål nr Ö 3462-18) framgår det att barnet har rätt till en vårdnadshavare och att lagstiftaren bör se över rättsläget på området. För att garantera skyddet för de barn som tillkommer genom värmoderskap utomlands bör fastställelse av föräldraskap efter värmoderarrangemang för personer som har sin huvudsakliga anknytning till ett annat land än Sverige ses över. Vi vill också att möjligheten att ingå avtal med länder eller kliniker utomlands som tillåter värmoderskap ska beaktas. Även regleringen när svenska kvinnor är värmodrar genom insemination utomlands och föder barnet i Sverige behöver ses över. Barnet har ett intresse av att skyndsamt få sina rättsliga föräldrar fastställda. Lagstiftningen är till för att skydda

föräldrar och barn. Bristen på reglering kring värdmoderarrangemang i Sverige riskerar att leda till att barn hamnar i en utsatt situation.

Internationellt adopterade

Sedan 1970-talet har föräldrar kunnat adoptera barn internationellt. Adoptionerna förmedlades precis som idag av föreningar. Föreningarna bildades för att hjälpa föräldrar och barn redan innan svenska myndigheter skapade regelverk runt auktorisationen.

Antalet adoptioner har minskat de senaste åren; 2024 adopterades 54 barn till Sverige. En liknande minskning har skett i de andra nordiska länderna. Några orsaker kan vara att situationen i ursprungsländer där adoption internationellt tidigare varit vanligt har förbättrats, att andra metoder för ofrivilligt barnlösa blivit vanligare (IVF, värdmoderskap) samt att vissa länder av politiska skäl stoppat internationella adoptioner.

De senaste åren har det uppdagats att adoptioner i vissa länder inte skett på ett korrekt sätt och det finns vuxna personer i Sverige som adopterats utan den biologiska familjens vilja eller vetskap. Det är oerhört beklagligt och en stor tragedi för alla berörda. För att se över systemet tillsattes Adoptionskommissionen 2021. Kommissionen lämnade sitt betänkande i juni 2025 och föreslår att möjligheten att adoptera gradvis ska avvecklas, med undantag för när det finns en relation mellan den sökande och barnet. Ett viktigt skäl är att Adoptionskommissionen konstaterar att svenska myndigheter inte har möjlighet eller rätt att fullt ut kontrollera de processer som genomförs i andra länder och att Sverige därmed inte kan garantera att det inte förekommer oegentligheter i de länder som de svenska aktörerna samarbetar med. Kommissionen konstaterar också att det bör vara barnets behov som styr och inte ett mottagarlands efterfrågan på barn, vilket ofta varit utgångspunkten. Ett annat skäl är att barnkonventionen och 1993 års Haagkonvention betonar att det bästa för ett barn är att växa upp i sitt hemland.

Även om kommissionens slutsats är att internationell adoption ska avvecklas, lyfter man fram att internationell adoption som ger möjlighet för ett barn att växa upp i ett permanent hem i ett enskilt fall kan vara för barnets bästa. Det lyfts också fram att om barnets intressen ska vara styrande framåt bör det vara barnets hemland som efterfrågar en familj i Sverige och inte Sverige som efterfrågar barn för adoption.

Centerpartiet menar att de oegentligheter som Adoptionskommissionen konstaterar har förekommit vid internationella adoptioner är mycket allvarliga. Det är tydligt att det sätt på vilket internationella adoptioner hittills har organiserats inte är optimalt när det gäller vare sig utredningar, beslut, förmedling, rättssäkerhet eller dokumentation. För Centerpartiet är det självklart att adoption endast får ske när det sammantaget utifrån rådande situation är det bästa för barnet. Tyvärr har detta inte alltid varit utgångspunkten. Precis som kommissionen föreslår anser vi fortsättningsvis att adoption ska få ske när det finns en personlig relation mellan den sökande och barnet. Vi tycker också det är rimligt att överväga om ansvaret ska flyttas till staten precis som kommissionen föreslår. Centerpartiet anser dock inte att möjligheten till adoption i andra fall bör uteslutas om det går att garantera att processen är rättssäker, att det är barnets hemland som efterfrågar en familj i Sverige och adoptionen sammantaget är det bästa för det enskilda barnet. Vi anser därför att adoptionsförfarandet bör göras om och bli rättssäkert. Ännu högre krav skulle sannolikt innebära att färre adoptioner kan genomföras, men vi ser hellre att möjligheten kvarstår för att inte förhindra en adoption av ett barn där alla krav är uppfyllda och adoptionen är det bästa för barnet.

Adoptionskommissionen föreslår i sitt betänkande att staten bör gå ut med en offentlig ursäkt till de som adopterats och deras familjer för de oegentligheter som förekommit. Kommissionen föreslår också ett nationellt resurscentrum för adopterade med olika typer av stöd, bland annat ursprungssökning samt ett resebidrag. Centerpartiet står bakom dessa förslag.

Det har funnits brister kring dokumentation av adopterade. Det är viktigt att ansvarig myndighet får ansvar för att samla in information centralt om de adopterade så att den som är adopterad kan få information om sin bakgrund. Det är också viktigt att öka och sprida kunskap om adopterades situation. Vi är därför positiva till Adoptionskommissionens förslag om ett nationellt resurscentrum för adopterade personer som bland annat ska bidra med kunskapshöjande stöd till närstående, allmänheten och yrkesverksamma som i sitt arbete möter adopterade personer.

De personer som vill få vetskap om sin bakgrund oavsett om de misstänker att det skett på ett felaktigt sätt eller inte behöver få det stödet. Det finns idag möjlighet till stöd i ursprungssök, men vi behöver även se över om det behövs ett särskilt stöd till de som upptäcker att deras adoption skett på ett felaktigt sätt.

Efter att ett barn adopterats till Sverige är kommunerna ansvariga för att bistå med det stöd som barnet behöver. Det kan vara mer eller mindre stöd, beroende på hur barn och familj mår. En rapport från MFoF pekar på den utbredda psykiska ohälsan bland adopterade. Statistiken visar också att det är en högre andel av dessa barn som lider av psykisk ohälsa än andra barn i samma ålder. Med tanke på att det är väldigt få adoptioner som idag sker internationellt så minskar kunskap och erfarenhet när det gäller hur stödet ska ske till dessa barn, ungdomar och familjer. Kommunerna är även ansvariga för att hjälpa barnet att få del av sina rättigheter och eventuellt söka sina rötter.

Med det som kommit i ljuset avseende tidigare adoptioner blir det tydligt att det sätt på vilket internationella adoptioner hittills har organiserats inte är optimalt när det gäller vare sig utredningar, beslut, förmedling, rättssäkerhet eller dokumentation. Centerpartiet anser därför att regeringen skyndsamt bör föreslå hur framtida adoptioner ska organiseras, hur det individuella stödet ska ske samt eventuella lämpliga författningsändringar vad gäller arkiv och dokumentation kring tidigare och framtida adoptioner. Det är därför bra att frågan nu setts över och regeringen behöver snarast gå vidare med delar av förslagen.

Äktenskap, samboskap, skilsmässa och arv

Sambors gemensamma bostad

Att leva som sambor är idag den vanligaste formen av parrelation. Sambolagen är tänkt att utgöra en trygghetslagstiftning för de personer som väljer att bo tillsammans, ha gemensamt hushåll och vara ett par utan att gifta sig. Den gemensamma bostaden utgör till stor del navet i ett samboförhållande. Bostaden är ofta föremål för gemensamma investeringar. Det är därför en fördel om båda parterna i ett samboförhållande äger bostaden gemensamt – eller att bostaden åtminstone utgör samboegendom. Detta eftersom båda då har rätt till hälften var av bostadens värde vid en separation eller ett dödsfall. Ett samboförhållande inleds dock ofta genom att paret flyttar ihop i den enes bostad. I det fall det handlar om en fastighet där lånen på fastigheten överstiger 85 procent av fastighetens taxeringsvärde och båda ska stå på lånet, så måste den som

flyttar in köpa en andel av fastigheten, vilket kan få stora skatterättsliga konsekvenser. Med dagens lagstiftning kan detta visserligen lösas genom att halva fastigheten ges i gåva till den andra sambon utan att denne går in som medlåneansvarig, men detta kan leda till problem längre fram. Ofta löses situationen inte alls på förhand med följden att problem uppstår i ett senare skede. Centerpartiet vill därför göra det möjligt att avtala om att egendom som utgör sambors gemensamma bostad ska vara samboegendom. Detta för att trygga båda parter investeringar och komma undan kravet på att parterna måste ha flyttat till en gemensam bostad för att egendomen ska anses vara samboegendom.

Avgift för ansökan om skilsmässa, betänketid och utredning om bodelningsprocesser

För många kan ekonomi vara en starkt bidragande orsak till att man stannar i en relation som man egentligen vill lämna. För att minska den ekonomiska kostnaden vid en skilsmässa vill Centerpartiet se över möjligheten att ta bort avgiften för att ansöka om skilsmässa på 900 kronor. Det är särskilt viktigt att en våldsutsatt person snabbt kan lämna en våldsam relation. Vi vill även se över om betänketiden för skilsmässor ska tas bort så att förutsättningarna blir desamma för alla som ska skilja sig.

Den sammanflätade ekonomin kan i vissa fall också fortsätta att utgöra ett problem långt efter det att ett förhållande upphört. Vid en skilsmässa ska normalt en bodelning göras. Om parterna inte kommer överens om bodelningen kan en av dem eller båda ansöka hos tingsrätten om att en bodelningsförrättare ska utses. Bodelningsprocessen riskerar, trots att bodelningsförrättare tillsätts, under dessa omständigheter att bli lång och kostsam. En trilslande part kan förhålla processen i flera år. Under tiden kan den andra parten tvingas att leva i ekonomiskt trångmål, ha svårt att få bolån och tvingas lägga mycket tid och energi på att driva bodelningsprocessen framåt. Bodelningskostnaderna täcks inte av rättsskyddet i hemförsäkringen och omfattas inte heller av rättshjälp från staten. Att på olika sätt förhålla och försvåra en bodelning används därför idag i vissa fall som ett sätt att fortsätta utöva makt och kontroll över en tidigare partner. Det är oacceptabelt. Bodelningsprocesserna måste bli snabbare och effektivare. En översyn behöver göras om en bodelningsförrättare ska ges möjlighet att kalla parterna vid vite till bodelningssammanträde, om det bör införas en särskild bestämmelse om stupstocks föreläggande och anslutningsöverklagande i bodelningsprocesser samt om det bör införas en eventuell begränsning av möjligheterna att föra särskild talan. Det behöver även ses över hur man kan stärka bodelningsförrättarens möjlighet att ta del av bankuppgifter. Vidare finns det anledning att utreda om möjligheterna att få ekonomiskt stöd för processkostnaderna ska ändras samt hur fördelningen av processkostnaderna ytterligare skulle kunna användas för att effektivisera processen och motverka medveten förhållning av densamma. Regelverket för bodelning måste ses över så att bodelningsprocesserna blir snabbare och effektivare och inte kan förhållas av en trilslande part samt att den som försvårar processen får bära större del av processkostnaden. I samband med att bodelningsprocessen ses över bör man också se över försörjningsskyldigheten samt hur processen för att hämta ägodelar både innan och efter bodelning kan förbättras.

Centerpartiet har varit pådrivande i frågan om att förbättra bodelningsprocesserna. I mars 2023 ställde sig därför ett enigt utskott bakom ett tillkännagivande om att införa en

bortre tidsgräns för bodelningsprocesser. Därför är det positivt att en utredare nu fått i uppdrag att se över äktenskapsbalkens regler om bodelningsprocessen och betänketid.

När ett äktenskap ingåtts på felaktiga grunder kan det ogiltigförklaras. Då sker ingen bodelning, vilket kan leda till svåra situationer. Vi anser därför att även denna fråga behöver ses över.

Översyn av framtidsfullmakter och digitalt register

Lagen om framtidsfullmakter trädde i kraft 1 juli 2017. Ändå fortsätter det att beskrivas att exempelvis banker i många fall inte accepterar framtidsfullmakter. Detta är givetvis otillfredsställande. Regeringen bör därför ta initiativ till en översyn av systemet med framtidsfullmakter för att säkerställa systemets form och funktion.

Centerpartiet motionerade i samband med att framtidsfullmakter infördes om att sådana ska kunna upprättas i digital form. Detta ser vi fortfarande som aktuellt samtidigt som det behöver ses över om utformningen av en framtidsfullmakt behöver bli mer enhetlig, då det uppstår svårigheter att använda fullmakterna i vardagen. Dels för att vi lever i en allt mer digitaliserad värld, dels för fullmaktens giltighet.

I utredningen SOU 2025:91 Nya regler om arv och testamente noterar man att när det gällde digital hantering av framtidsfullmakt inte var relevant enligt regeringen eftersom det inte fanns motsvarande för testamenten. I nämnda utredning föreslås nu ett digitalt register för testamenten och därmed bör detta även ses över när det gäller framtidsfullmakter.

Vårdnad om barn

Myndighetspost till båda vårdnadshavarna

För att säkerställa insyn bör myndighetspost och meddelanden från exempelvis förskola/skola och primärvården alltid skickas till båda vårdnadshavarna om de inte delar bostadsadress. Idag skickas sådan post bara dit barnet är skrivet även om båda föräldrarna är vårdnadshavare. Det är inte rimligt att en vårdnadshavare ska vara beroende av att den andra vårdnadshavaren lämnar information. Att myndighetspost och post från hälso- och sjukvård, förskola/skola m.m. kommer båda vårdnadshavarna till del kan också främja en bättre dialog och ett bättre samarbete mellan föräldrarna kring barnet. Vi anser dock att detta bör ske på ett annat sätt än genom att barnet folkbokförs på två adresser.

Barnets rätt till kontakt med för barnet viktiga vuxna

Utöver föräldrarna kan barnet ha relationer till andra vuxna som är viktiga för barnet och som står barnet nära. Det kan handla om mor- och farföräldrar eller andra närstående släktingar, familjehemsföräldrar, bonusföräldrar eller om barnets biologiska föräldrar lever i samkönade relationer. En sådan närstående vuxen kan ha en lika viktig roll i barnets liv som en förälder och därmed fungera som en social förälder. Barnets vårdnadshavare har idag ansvar för att tillse att barnets behov av umgänge med någon

annan som står barnet särskilt nära så långt möjligt tillgodoses. Tyvärr är det inte ovanligt att det uppstår situationer som medför att vårdnadshavaren inte fullföljer sitt ansvar och sätter sin egen vilja framför barnets relation. Socialtjänsten har idag möjlighet att föra talan i mål som rör barnets rätt till umgänge med andra utöver föräldrarna. Sådana mål är mycket ovanliga. Det behövs därför en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med en varaktig social förälder.

Föräldrafullmakt och fler vårdnadshavare än två

I de fall vårdnadshavarna är överens finns redan idag möjlighet att ge en social förälder fullmakt för barnet. Det handlar om fall där en social förälder tar föräldraansvar för barnet, exempelvis en bonusförälder. I SOU 2022:38 har frågan om sociala föräldrar setts över. Utredningen föreslår att dagens system utvecklas och att det införs en föräldrafullmakt som är en fullmakt som ett barns vårdnadshavare ger åt en viss person (föräldrafullmaktshavaren) genom en anmälan till Skatteverket som ger behörighet att i vårdnadshavares ställe företräda barnet, fatta beslut i frågor som rör barnet och ta del av uppgifter om barnet. Centerpartiet anser att det är bra att fortsätta beredningen av detta förslag.

Centerpartiet anser också att man behöver se över möjligheten att utvidga antalet vårdnadshavare ett barn kan ha till fler än två. Därför vill vi tillsätta en utredning som ser över hur antalet vårdnadshavare kan utvidgas i de fall fler än två vårdnadshavare skaffar barn tillsammans, exempelvis två samkönade par. Utgångspunkten när det gäller vårdnad om barn ska dock alltid vara att vårdnadshavarskapet är för barnets bästa och inte får leda till att beslutsfattande som rör barnet försvåras och påverkar barnet negativt. Denna översyn behöver ske i samband med en översyn av hela föräldrabalken (se stycket En ny modern föräldrabalk).

Obligatorisk medling och kostnader för domstolsprocesser i mål om vårdnad, boende eller umgänge avseende barn

Det har införts ett krav på obligatoriskt informationssamtal för att få stämna i vårdnads- mål. Detta är ett steg i rätt riktning, men i likhet med flera remissinstanser ifrågasätter Centerpartiet om införandet av obligatoriska informationssamtal verkligen kommer att minska antalet stämningar i vårdnads-, boende- och umgänges mål (fortsättningsvis vårdnads mål). Åtgärden är enligt vår mening inte tillräckligt inriktad på konfliktlösning för att ha någon egentlig effekt. Förslaget med informationssamtal är inte heller en beprövad metod. Därför anser vi att en uppföljning bör göras för att utvärdera effekterna av de obligatoriska informationssamtalen. Samtidigt ser vi hellre att man inför ett obligatoriskt medlingsförfarande. Detta är ett förfarande som används i flera av våra grannländer, bl.a. Finland, med gott resultat. Det är en beprövad metod som också visat sig kunna hålla tillbaka antalet vårdnads mål i domstol. Ett obligatoriskt medlingsförfarande bör därför skyndsamt införas även i Sverige.

Det obligatoriska medlingsförfarandet ska präglas av att på ett konstruktivt sätt försöka få föräldrarna att komma fram till lösningar i stället för att passivt motta information. Målsättningen ska vara att lösa de uppkomna problemen genom medling i stället för i domstol. I den finska modellen sker medlingen av en särskilt utbildad jurist

ofta bistådd av en barnpsykolog. Att förena två olika yrkeskårers sakkunskap på detta sätt har visat sig framgångsrikt. Genom medlingen ska båda föräldrarna få en objektiv bild av förutsättningarna för processen, tidsramar, kostnader och tänkbara utfall samt få hjälp att hitta samförståndslösningar. Det är också viktigt att föräldrarna medvetandegörs om de risker som tvister generellt sett medför för barn. Den som står i begrepp att inleda en vårdnadstvist måste på ett tydligare sätt än idag ställas inför frågan om det verkligen är värt att starta en tvist. Båda föräldrarna bör konfronteras med frågan vad det skulle betyda för barnet om de resurser som tvisten kommer att ta i anspråk av föräldern – i form av tid, kraft och pengar – istället skulle satsas på barnet. Om föräldern konkret ställs inför tanken att valet står mellan att inleda en tvist eller att istället satsa motsvarande resurser på gemensamma upplevelser och aktiviteter med barnet, framstår tvisten ofta som orimlig. Gemensamma minnen och goda upplevelser har ofta också långt större betydelse för barnets relation till föräldern än ett formellt beslut om exempelvis ensam vårdnad.

Centerpartiet vill vidare att reglerna om kostnad för vårdnads-, boende- och umgänges- mål ses över. Att återkommande väcka talan i ett vårdnadsfall kan användas som ett sätt att utöva makt och psykiskt trakassera en före detta partner. Givetvis kan en ny talan grunda sig på nya omständigheter, men inte sällan är återkommande processer snarare ett uttryck för bristande lyhördhet och acceptans av fattade beslut. Vi menar därför att det behövs incitament för att stävja återkommande processer mellan samma parter rörande samma barn. I de fall frågan om vårdnad, boende och umgänge tidigare har varit föremål för domstolsprocess bör huvudregeln därmed vara att den som på nytt stämmer i domstol och förlorar målet ska betala även motpartens rättegångskostnader. Undantag bör göras i de fall medlaren för medlingsförfarandet intygar att förutsättningarna är sådana att en ny domstolsprocess är påkallad. De ordinarie reglerna för rättegångskostnader i vårdnadsfall bör då tillämpas.

Vårdnadsutredningar där det förekommer anklagelser om våld

Om det är klarlagt att en förälder utsatt personer i familjen för våld, trakasserier eller andra kränkningar, ska detta anses som en klar brist i omsorgs- och föräldraförmågan. I de fall det föreligger en framtida risk för våld, hot eller fridskränkningar så ska den person som riskerar att göra sig skyldig till sådana handlingar inte ha del i vårdnaden. I de fall ett umgänge medför risk för våld, hot eller fridskränkningar ska inte heller umgänge fastställas i dom eller beslut. Eftersom umgänge kan ske på olika sätt – ordinärt umgänge, övervakat umgänge, telefon- eller videosamtalsumgänge, umgänge genom e-post eller brev/kort – kan en form av umgänge anses medföra risker medan en annan form anses riskfri. Prövningen ska alltid utgå från omständigheterna i det enskilda fallet. Förutsättningen är också alltid att ett umgänge ska vara i enlighet med barnets bästa och att umgänget alltid är till för barnet. Det är barnets intresse och behov av umgänge som ska tillgodoses, inte föräldrarnas. En förälder har inte någon absolut rätt till umgänge med sitt barn. Detta framgår idag av förarbeten men bör även lyftas in i lagtexten.

Harmonisering av lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och föräldrabalken

Det är angeläget att det sker en harmonisering av lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och föräldrabalken rörande bedömningen av föräldra- och omsorgsförmåga. Det framstår som märkligt att missförhållanden och risker som kan ligga till grund för omhändertagande av ett barn, eller ett beslut om umgängesbegränsning enligt LVU, inte värderas på samma sätt i ett vårdnadsfall.

Förlorad vårdnad om den ena föräldern dödar den andra föräldern

Nuvarande lagstiftning innebär att en förälder som dödar den andra föräldern automatiskt blir ensam vårdnadshavare. Detta är oacceptabelt. Lagstiftningen ska istället utformas så att den förälder som dödar den andra föräldern automatiskt förlorar vårdnaden om barnet. Samhället ska då utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet. Det formella förfarandet bör kunna utformas på samma sätt som för de situationer där ett barn, exempelvis till följd av en olycka, förlorar båda sina föräldrar vid samma tillfälle.

Barns rätt till juridiskt biträde

Delad vårdnad är ofta det bästa för barnet och är idag utgångspunkten, men i vissa fall är det inte det bästa för barnet. För att ytterligare säkerställa att barns bästa alltid är i fokus när beslut fattas som rör barn anser Centerpartiet att man på samma sätt som en särskild företrädare kan besluta och utforma ett barns talan i brottmål bör se över möjligheten att förordna ett juridiskt biträde för barn i frågor som rör boende, vårdnad och omhändertagande av barn. Vi anser därför att barn i större utsträckning än idag, utifrån ålder och mognad, ska ha möjlighet få processbehörighet och talerätt i frågor som rör dem själva i form av ett juridiskt biträde. Det är viktigt att regeringen tar detta vidare så som utredningen SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen föreslår. Regeringen har tillsatt en utredning i juli 2025. Detta är en fråga vi länge drivit och vi är därför positiva till att regeringen nu tillsatt en utredning. Det är viktigt att utredningen både ser över barns rätt till juridiskt ombud och andra åtgärder som kan bidra till färre vårdnadstvister.

Förstärkt socialtjänst och förebyggande arbete

Socialtjänstens utredningar, bemötande och stöd till individer har ofta stor betydelse för människor. Personalen måste därför ha rätt kompetens för att kunna utföra utredningar och bedömningar, och ge olika människor ett bra och jämlikt bemötande.

Socialstyrelsen har utrett 60 ärenden där barn och vuxna utsatts för exempelvis mord, dråp eller försök till mord. Dödsfallsutredningarna visar allvarliga brister i samhällets skyddsnet. Trots att både brottsoffren och gärningspersonerna i de flesta fall hade haft många kontakter med olika samhällsaktörer fick barnen och de vuxna inte den hjälp de behövde. Man konstaterade att socialtjänsten inte utreder ett barns situation tillräckligt nog, trots allvarlig oro för exempelvis försummelse, missbruk eller en konfliktfylld separation mellan föräldrarna. Detta är mycket allvarligt och visar på systematiska

brister hos socialtjänsten. En rad olika åtgärder behöver vidtas för att komma till bukt med dessa problem.

Våld mot barn

Barn är en särskilt utsatt och särskilt skyddsvärd grupp. Enligt Rädda Barnen lever omkring 200 000 barn i Sverige med våld som en del av sin vardag. Alla barn har rätt till en trygg uppväxt och samhället har ett stort ansvar att skydda dem. Samhällets insatser måste genomsyras av ett starkt barnrättsperspektiv, med både förebyggande åtgärder och skarpa insatser när brott har begåtts. ”Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem” från 2025 belyser en fasansfull vardag för många barn. Barnombudsmannens rapport visar att våld mot barn är utbrett och ofta osynligt för samhällets skyddssystem. Hela 65 procent av de frihetsberövade barn och unga som deltog i undersökningen har själva utsatts för eller bevittnat våld. Våldet förekommer i många former: fysiskt, psykiskt, sexuellt, hedersrelaterat, digitalt och ekonomiskt. För många är våldet en normaliserad del av vardagen. Problemen börjar ofta i hemmet, där barn lever med missbruk, psykisk ohälsa och kriminalitet. Samhällets insatser kommer ofta för sent, fokuserar på barnets beteende snarare än orsakerna bakom och brister i att skapa tillit och kontinuitet. Institutionsvård har i flera fall förvärrat utsattheten. Konsekvenserna är allvarliga: trauma, psykisk ohälsa, skolmisslyckanden, missbruk och en väg in i kriminalitet. Samhället misslyckas med att se barnen som både utsatta och i behov av stöd.

En nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn

Utredningen En uppväxt fri från våld (SOU 2022:70) la fram förslag på en nationell strategi med fem mål: att förebygga våld, förbättra upptäckten av våldsutsatthet, stärka skydd och stöd, tillgodose barns rättigheter i rättsprocesser och utveckla kunskap och metoder. Strategin föreslår bland annat en ny lag om kommuners ansvar, förstärkt samverkan, ökad tillgång till behandling och att barn ska ges större delaktighet i insatser som rör dem. Men trots att flertalet remissinstanser var positiva till utredningen visar regeringen saktfärdighet i att implementera förslagen, i en ödesfråga för såväl barnen som samhället. Även Barnombudsmannen har uppmanat regeringen att anta och implementera en nationell strategi med barnets perspektiv och behov i centrum för att bekämpa våld mot barn, särskilt barns våldsutsatthet i hemmet inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Centerpartiet uppmanar därför regeringen att omedelbart ta fram en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld mot barn.

Inför ett nationellt traumascreeningprogram för barn

Samhället förmår inte idag att upptäcka våld och trauma hos barn i tid, trots att det finns lagstadgade skyldigheter att anmäla oro. Centerpartiet vill därför se ett evidensbaserat nationellt screeningprogram, som ska genomföras vid regelbundna hållpunkter under barnets uppväxt – exempelvis på BVC, i förskolan, vid skolstart och vid hälsoundersökningar i grundskolan. Syftet är att tidigt identifiera utsatthet och möjliggöra snabba insatser som traumabehandling, stöd från socialtjänst och skyddade boenden. Parallellt

behöver personal inom hälso- och sjukvård, skola och socialtjänst få utbildning och kompetens i trauma och traumamedveten omsorg.

Utökade hembesöksprogram

Många barn som är våldsutsatta upptäcks aldrig, och upptäckten är särskilt låg vad gäller de yngsta barnen. Detta trots att det de första levnadsåren i ett barns liv är avgörande för deras hälsa, utveckling och framtida välmående. Vi anser att barnavårdscentraler (BVC) ska erbjudas i hela landet men också utvecklas. Varje barn ska mötas av ett samhälle som tidigt fångar upp signaler om utsatthet och erbjuder stöd. BVC ska inte bara vara en plats för hälsokontroller, utan också en arena där frågor om våld och andra riskfaktorer i hemmet ställs med omsorg och kompetens. Alla regioner och kommuner bör erbjuda hembesök, där BVC i samverkan med socialtjänsten gör hembesök hos barn i riskmiljöer upp till skolåldern. Det stärker barnets skydd, ger socialtjänsten möjlighet att bygga relationer med familjer och motverkar den desinformation som idag sprids om myndigheters arbete. Centerpartiet vill se ett samhälle där tilliten mellan familjer och offentliga aktörer är stark – det är en förutsättning för att barn ska få rätt hjälp i tid.

Krav på särskild kompetens för att genomföra barnutredningar

Socialtjänstens utredning har ofta stor betydelse för bedömningen i vårdnads- och omhändertagandemål. Det är därför av största vikt att utredningen är saklig och välgjord. Utredaren behöver besitta den kompetens som krävs för att kunna göra en rättvisande bedömning av barnets situation. En utredare som exempelvis genomför ett barnsamtal i ett brottmål har vanligen särskild kompetens för det. Ett liknande krav på särskild kompetens borde även gälla för alla som genomför barnsamtal inom socialtjänsten och inom rättsväsendet. Det skulle till exempel kunna innebära krav på en inledande utbildning på ett antal veckor som följs upp och byggs på årligen.

Översyn av socionomutbildningen

Den statliga utredningen SOU 2025:27 En socionomutbildning i tiden har haft i uppdrag att se över socionomexamen, med särskilt fokus på att motverka ungdomskriminalitet och möta dagens samhällsutmaningar. Regeringen behöver noga väga in remissinstansernas synpunkter under den fortsatta beredningen. Centerpartiet anser att det behövs en bred översyn av socionomutbildningen och dess examensmål, samt av kraven på den kommunala socialtjänstens kompetensutveckling och tillämpning av evidensbaserade metoder. Förslaget om att göra socionom till ett legitimationsyrke bör ingå i en sådan översyn. Sedan 2014 finns det ett behörighetskrav för vissa arbetsuppgifter inom socialtjänsten, som innebär att den som utför uppgifterna behöver ha en socionomutbildning. Därför är det särskilt viktigt att socionomutbildningen som ges är likvärdig i hela landet och att den blir mer av en yrkesutbildning än vad den är idag.

Socionomutbildningen är idag en bred utbildning som spänner över hela det sociala verksamhetsfältet. För att säkerställa att medarbetare inom socialtjänsten har rätt kompetens för sitt specifika uppdrag behöver grundutbildningen kompletteras med

fördjupnings- och specialistutbildning liknande den specialisering som exempelvis finns för sjuksköterskor. Viss specialisering/inriktning borde införas redan under grundutbildningen och inkludera praktik eller tjänstgöring. Nyutexaminerade socialtjänsthandläggare behöver stöd och introduktion för att komma in i yrket. Vi ser också behov av att kommunala socialtjänsthandläggare erbjuds regelbunden kompetensutveckling. Den översyn som SKR gjort om hur nyanställda som gått utbildningen svarar mot behovet bör vägas in i arbetet.

Kunskapsstöd för socialtjänstens förebyggande arbete

Vi behöver säkerställa att beprövade och evidensbaserade metoder till stöd för familjer implementeras och används i hela landet. Det är positivt och nödvändigt att Socialstyrelsen och SBU fått i uppdrag att stärka socialtjänstens arbete med förebyggande insatser och kompetensutveckling och omställningen till den nya socialtjänstlagen genom att utvärdera metoder och kunskapsunderlag. I arbetet behöver det ingå att kartlägga användningen av evidensbaserade metoder inom socialtjänstens område, vilka som erfarenhet visar är mest lämpliga och hur man bäst kan säkerställa att dessa genom adekvat och tillgängligt kunskapsstöd används i hela landet. Där det saknas metoder bör sådana systematiskt utvecklas genom verksamhetsnära forskning. Detta är avgörande för att den aviserade förstärkningen av familjecentraler och förebyggande insatser riktade mot barn och föräldrar ska bli effektiva. Den nya socialtjänstlagen kommer underlätta detta men är inte tillräcklig, och kommunerna har stora behov av evidensbaserat stöd. Förebyggande insatser handlar inte enbart om att förebygga brott, det handlar lika mycket om att förebygga psykisk ohälsa, missbruk, våld eller annat som gör att barn inte får en fullgod uppväxt. Regeringen bör därför ge relevanta myndigheter ett skarpt uppdrag att tillhandahålla ett löpande uppdaterat kunskapsstöd och underlätta för praktisk användning av detta.

Inför ett kvalitetsregister inom socialtjänsten

Inom vården finns något som kallas kvalitetsregister. Syftet är att utveckla och säkra vårdens kvalitet och göra det möjligt att följa upp den vård som ges i hela landet oavsett vilken vårdenhet man fått vård på. Det gör det möjligt för personalen att följa upp vilka arbetssätt, behandlingsmetoder, läkemedel och produkter som ger bra resultat för till exempel en viss grupp patienter och vilka som inte längre bör användas. Vi vill att ett liknande system införs inom socialtjänsten för att följa upp att de insatser som ges till barn med olika behov följs upp och faktiskt ger effekt. Detta sker redan inom vissa privata verksamheter, men borde vara självklart i alla verksamheter.

Sekretessbrytande bestämmelser

Många som arbetar med vårdnads- eller barnutredningar vittnar om att utredningsarbetet försvåras av de regler som är satta att skydda integriteten hos de inblandade. Integriteten ska skyddas men reglerna får inte vara sådana att det inte är möjligt att få tillgång till den information som krävs för att bedöma vad som är bäst för barnet. Fler sekretessbrytande bestämmelser behöver därför införas för att säkerställa att de utredningar som

görs är fullständiga och väl underbyggda. Här behövs en översyn av vilka hinder som finns när det gäller samverkan för att kunna undanröja dem i det fall det är viktigare än den personliga integriteten. Att använda sig av samordnad individuell plan (SIP) behöver ske oftare mellan olika verksamheter för att nå barn och unga som riskerar att inte klara skolgången. Centerpartiet anser att oavsett vem som ser behov av samordning så ska övriga berörda kunna kallas på gemensamt möte/samtal. Att skolan ska kunna kalla till gemensamma möten när en elev riskerar att inte klara undervisningen borde vara självklart.

Regeringens proposition 2024/25:180 *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – en ny sekretessbrytande bestämmelse* antogs i riksdagen under våren 2025. Den innebär ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, och syftar till att motverka brott och välfärds kriminalitet. Den nya generella sekretessbrytande bestämmelsen ska träda i kraft den 1 december i år och innebär att samtliga statliga myndigheter, kommuner och regioner får dela information för att förhindra, förebygga och utreda brott. Socialtjänstens sekretess upphävs och information ska kunna lämnas till polis och skola för att förebygga och förhindra brott. Centerpartiet röstade för den nya bestämmelsen eftersom välfärdsbrott utgör ett växande hot mot välfärden och mot barns rätt till en god vård, behandling och uppväxt. Vi vill dock betona att förändringen i OSL behöver följas upp utifrån de barnrättsliga perspektiven, hur tilliten till socialtjänstens arbete påverkas och om barnets rätt till vård och behandling påverkas negativt. Vi föreslår därför att en lämplig myndighet får i uppdrag att dels se över vilka sekretesshinder som finns för en god samverkan och barnets bästa, dels följa upp de förändringar som görs inom området.

Fler karriärmöjligheter för socionomer

Inom sjukvården är karriärtjänster ett viktigt verktyg för kompetensförsörjningen och för att fler ska stanna kvar i yrket. Centerpartiet föreslår att det inrättas karriärtjänster även i den kommunala socialtjänsten. Det skulle innebära möjligheter till karriärutveckling och lönepåslag för specialistsocionomer med fördjupad kompetens inom centrala områden. Socialtjänsten är en kvinnodominerad sektor och fler karriärmöjligheter här bidrar till en mer jämställd arbetsmarknad och mer jämställda livsinkomster. Det kan också finnas andra metoder som bidrar till att fler väljer att stanna kvar i socialtjänsten. Regeringen bör därför tillsätta en utredning av karriärmöjligheter inom socialtjänsten och vilka åtgärder som står till buds för att stärka kompetensförsörjningen, inte minst i små och mellanstora kommuner.

Systematiskt förebyggande arbete mot hot, våld och trakasserier mot socialsekreterare

Alla kommuner i hela landet behöver ha ett systematiskt förebyggande arbete mot hot, våld och trakasserier mot socialsekreterare. Den kartläggning som arbetsgivare idag är skyldiga att göra är inte tillräcklig, den behöver också resultera i tydliga åtgärdsprogram. Personalen måste rustas för att hantera svåra ärenden och oväntade situationer. Även polisen i hela landet behöver kompetenshöjning och ökade resurser för att utreda hot och våld mot tjänstepersoner. Därtill måste det straffrättsliga skyddet för socialsekreterare stärkas. Straffen för hot och våld riktat mot utsatta yrkesgrupper bör skärpas.

Inte minst för de mindre kommunerna är kompetensförsörjningen en stor utmaning, men även möjligheten att ha ett effektivt och systematiskt förebyggande arbete mot hot, våld och trakasserier är begränsad. Alla kommuner bör erbjudas det stöd och den infrastruktur som är nödvändig för att etablera detta, via länsstyrelserna eller annan lämplig myndighet.

Tryggare tvångsvård av barn

Samhällets skyddsnät för barn och unga har länge varit otillräckligt. Den nya socialtjänstlagen ger nya möjligheter att bryta utanförskap och stärka individens egenmakt och trygghet genom förebyggande och evidensbaserade insatser. För att lagen ska få effekt krävs samverkan mellan stat, kommuner, regioner och andra aktörer. Gemensamma krafter måste säkerställa att socialtjänstens medarbetare har rätt kompetens och stöd, och att uppföljningen av lagen sker genom tydliga uppdrag till berörda myndigheter. I centrum ska alltid barnets och individens rättigheter stå.

Samtidigt präglas den statliga tvångsvården av barn och unga fortsatt av stora brister både i vårdkvalitet och trygghet för placerade barn och för personalen. Det pågår ett stort antal utredningar och många myndigheter har fått uppdrag för att stärka kvaliteten i vård och behandling av placerade och tvångsomhändertagna barn och unga. Centerpartiet är positiva till flera av dessa initiativ men vi ser stora risker med att barnets rättigheter skjuts åt sidan till förmån för regeringens ambitioner om hårdare tag och straff. Flera av de nya förslag som läggs fram riskerar också att krocka med kärnan i den nya socialtjänstlagen – om nya verktyg som utgår från evidens och mer förebyggande arbete, där tilliten är avgörande för socialtjänstens arbete. Vi ser behov av skarpare rättsverktyg, men barnets rättigheter måste alltid stå i centrum liksom vikten av kvalitet och uppföljning i såväl det förebyggande arbetet som vård och behandling. Det krävs också betydligt mer proaktiva och större insatser för att säkerställa rätt vård och en trygg tillvaro för de barn och unga som är placerade här och nu.

Trygghet för omhändertagna barn

En grundläggande förutsättning för att ett omhändertagande av ett barn ska anses legitimt är att det faktiskt innebär att samhällsvården förbättrar barnets situation och livsvillkor. Att som barn vara föremål för ett omhändertagande är i sig traumatiskt och påverkar barnet på ett högst ingripande sätt. Forskning visar att omhändertagna barn är överrepresenterade i fråga om framtida risk för missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. Den s.k. Vanvårdsutredningen visade att tvångsvårdsplaceringar historiskt sett ibland har inneburit att barn utsatts för allvarliga övergrepp, i många fall allvarligare än vad som hade varit fallet om barnet hade fått vara kvar i föräldrahemmet. Även idag finns exempel på situationer när barn far illa under en placering. Det finns flera exempel på att barn utsatts för sexuella övergrepp när de befunnit sig på HVB- eller Sis-hem, eller på olika sätt utsatts i ett familjehem som samhället inte gjort en tillfredsställande bakgrundskontroll av. Det finns också exempel på att barn avviker från placeringen, eller tvingas att återkommande byta placering. Detta är helt orimligt. Samhället bär ett mycket tungt ansvar för att nyttan med omhändertagandet uppväger nackdelarna och för att placerade barn får den vård och trygghet som är hela syftet med placeringen. För att

motverka att det sker måste socialtjänsten kontrollera och säkerställa att barnen har det bättre i samhällets vård. Det kan både handla om oanmälda besök och att säkerställa att barnen kommer till tals på egen hand. Barns rättigheter behöver även stärkas på andra sätt.

SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen

SOU 2023:40 konstaterar att det finns ett behov av en aktör som ger stöd till barn med omfattande behov och som av olika anledningar saknar tillräckligt stöd från vårdnadshavare. Utredningen föreslog därför att staten ska bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Centerpartiet har tidigare motionerat om barnrättsbyråer och oberoende barnombud inom civilsamhällesorganisationerna och vi är därför positiva till att regeringen satt igång en försöksverksamhet med oberoende barnombud utifrån utredningens förslag. Nu gäller det att verksamheten får tillräckligt med finansiering och att barnombuden verkligen gör skillnad för barnen.

Stora brister på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem (Sis)

Bristerna på Sis är omfattande. I juni 2024 beslutade Ivo att tillfälligt förbjuda Sis att bedriva verksamhet vid två olika avdelningar efter allvarliga missförhållanden.

Barnrättsbyråns rapport om Sis-ungdomsvården 2024 visar att våld, avskiljningar och allvarliga missförhållanden fortfarande är en del av vardagen för många barn i statens vård. Under året dokumenterades över 1 700 avskiljningar – den högsta siffran på tio år – och flickor i yngre åldrar utsattes för fysiska ingripanden i betydligt högre grad än pojkar. Barn har vittnat om att de hindrats från att kontakta myndigheter, ibland under hot, och flera har skadats allvarligt av personal. Klagomålen till Ivo har ökat kraftigt, och rapporten pekar på att våldet ofta saknar lagstöd.

Centerpartiet ser med bestörtning på dessa uppgifter och konstaterar att regeringen fortfarande inte har grepp om läget på Sis. Barn som samhället tagit ansvar för ska mötas av trygghet, inte ytterligare övergrepp. Det är oacceptabelt att våld normaliseras i vårdande miljöer. För att komma till bukt med problemen tillsatte regeringen under våren 2024 en utredning för att reformera den statliga barn- och ungdomsvården (Sis).

Vi kräver en genomgripande reform av Sis där barnets rättigheter sätts först, personalens kompetens höjs och transparensen ökar. Det ska inte spela någon roll var ett barn placeras – vården ska vara trygg, rättssäker och värdig överallt.

Mot bakgrund av den allvarliga situationen vid Sis anser vi att regeringen bör, fram till det att Sis avvecklas och en ny myndighet tar över, säkerställa att inga barn på Sis far illa samt löpande återkomma till riksdagen med en redovisning av myndighetens arbete och en utvärdering av implementerade reformer, så som proposition 2023/24:81 Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem. Det är också viktigt att de unga som vårdas får komma till tals i den löpande utvärderingen så att deras upplevelser kan ingå i redovisningen och utvärderingen.

Vidare anser Centerpartiet att avskiljningar som ej är nattetid bör förbjudas senast 1 juli 2026. Avskiljningar och antalet klagomål till Ivo har ökat, liksom delrapporter och berättelser som framkommit om att barn utsätts för våld och respektlös behandling på Sis-boenden. Sverige har fått återkommande skarp kritik av Barnrättskommittén med en tydlig uppmaning att förbjuda isolering av barn och 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Avskiljning är ett ingripande tvångsmedel som innebär isolering och som vi vet är skadligt för barn. Avskiljning ska användas restriktivt och i extrema situationer, inte som någon återkommande metod eller del i vården.

Som bl.a. Utredningen om tvångsvård för barn och unga (SOU 2012:7) påpekar finns det inga terapeutiska effekter med att avskilja ett barn. En rapport som den ideella organisationen Barnrättsbyrån presenterade hösten 2021 argumenterar för att de metoder för fysiska interventioner (NPNL) som används i samband med avskiljning är att anse som våld. Dessa metoder används i över 80 procent av alla avskiljningar. De yngsta, flickor och barn med funktionsnedsättningar utsätts i störst utsträckning. I en tredjedel av de granskade fallen går det inte att utläsa att barnen varit våldsamma. Det har enligt Barnrättsbyråns rapport också visat sig vara svårt för barnen att få till relevanta juridiska prövningar av våldet. Dessutom visar granskningar av Sis och deras egna utvärderingar att avskiljningar används godtyckligt. Vissa boenden använder knappt alls avskiljningar medan andra boenden använder avskiljningar rutinmässigt. Det tyder på att detta inte minst är en kompetens- och ledningsfråga i den egna verksamheten.

Regeringen bör därför i samråd med Sis och andra berörda myndigheter inleda en process med sikte på att förbjuda avskiljningar av barn som ej är nattetid senast den 1 juli 2026. Ett viktigt led i arbetet är att se till att alternativa evidensbaserade metoder tas fram och att det finns förutsättningar i verksamheterna för implementering av dessa.

Centerpartiet avlog proposition 2024/25:41 *Avskildhet i anslutning till dygnsvilan – för ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem*. I propositionen föreslogs att barn och unga ska kunna hållas inlåsta i sina rum nattetid i upp till nio timmar per dygn och i maximalt 30 dagar i följd – utan nedre åldersgräns. Åtgärden riktar sig till barn som vårdas på särskilda ungdomshem med högsta säkerhetsklass, antingen enligt LSU eller LVU. Syftet är att förebygga våld och hot, men åtgärden riskerar att motverka vårdens syfte och förvärra barnets psykiska hälsa. Centerpartiet yrkade istället på att inlåstningen nattetid endast skulle tillämpas vid dokumenterad risk och när andra åtgärder visat sig otillräckliga. Vi yrkade också på att den föreslagna lagändringen skulle vara tidsbegränsad och upphöra att gälla efter ett år, och dessutom följas upp. Det behovet är särskilt stort i ljuset av att ytterligare tvångsåtgärder införts eller föreslagits på Sis, såsom fotboja, visitation av besökare och begränsningar i elektronisk kommunikation. Sammantaget väcker detta oro för hur tvångsåtgärder används och hur de påverkar vårdens kvalitet. Vi vill därför att regeringen tar de initiativ som behövs för att utvärdera reformen avskiljning nattetid för att säkerställa att begränsningen inte har inneburit säkerhetsbrister för den enskilda ungdomen och att det endast används vid behov.

Åtgärder för omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar när det gäller användningen av avskiljningar

Det finns en omotiverad och oacceptabel skillnad mellan flickor och pojkar i antalet avskiljningar, och det är inget som blir bättre trots årtal av rapportering.

Trots att alla barn har rätt till trygghet och respekt, visar Barnrättsbyråns granskning från 2024 att flickor som vårdas inom Sis är särskilt utsatta för våld och ingripanden. Flickor i mellan- och högstadieålder utsätts för upp till tio gånger fler fysiska ingripanden än pojkar i gymnasieålder. Det handlar om avskiljningar, fasthållningar och andra tvångsåtgärder som ofta sker i samband med konfliktsituationer – ibland med inslag av stryptag, slag och hot. Statistiken visar att flickor löper nästan tre gånger så hög risk att bli avskilda jämfört med pojkar, trots att de står för en mindre andel vård dygn. Det är särskilt oroande att yngre flickor är mest utsatta – med över fem fysiska ingripanden per 365 vård dygn, jämfört med drygt tre för yngre pojkar. Samtidigt finns ungdomshem som helt saknar avskiljningar, vilket visar att våld inte är en nödvändig del av vården – det handlar om hur vuxenvärlden väljer att agera.

Barnrättsbyrån konstaterar att Sis uppdrag att förebygga våld mot barn har misslyckats. Klagomålen till Ivo har ökat med 75 procent på fyra år, och många barn vittnar om att de hindrats från att kontakta myndigheter – ibland under hot om ytterligare våld.

Centerpartiet ser med stor oro på att flickor utsätts för systematiskt hårdare behandling inom tvångsvården. Det är inte acceptabelt att barns rättigheter kränks på detta sätt. Vi vill se en barnrättsbaserad reform av Sis där trygghet, respekt och individuellt stöd är utgångspunkten – inte tvång och våld. Det är dags att bygga en vård som ser barnen, lyssnar på dem och stärker deras framtid.

Innan Sis är reformerad behöver regeringen skyndsamt se över ytterligare åtgärder för att identifiera varför de omotiverade könsskillnaderna vad gäller avskiljningar och vårdkvalitet uppstår och hur dessa kan upphöra så snart som möjligt.

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter

Sverige har tidigare fått kritik från FN för avsaknad av en oberoende klagorättsmekanism för barn placerade på institution. Den interna klagomålshanteringen på Sis eller hanteringen av klagomål hos Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) lever idag inte upp till kraven om en oberoende klagorätt. Möjligheterna för barn att överklaga beslut om avskiljning till förvaltningsrätt har ur ett barnrättsperspektiv stora brister vad gäller de faktiska möjligheterna för barn att överklaga ett sådant beslut i praktiken.

Det finns tre fakultativa protokoll till barnkonventionen, som syftar till att förstärka och fördjupa åtagandena i barnkonventionen. Sverige har ratificerat två av dessa. 2022 tillsattes en utredning som ska ta ställning till om Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) om en individuell klagomålsmekanism. Utredningen har kommit fram till att Sverige bör ratificera det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande. Centerpartiet anser att förslaget skyndsamt bör genomföras.

Utredningen SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen har lagt flera förslag om hur barns rätt att komma till tals ska stärkas. Utredaren föreslår bland annat att offentligt biträde ska förordnas för barn i mål eller ärenden om begränsning av umgänge och hemlighållande av vistelseort enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Centerpartiet anser att detta kan vara ett sätt att säkerställa barnets bästa och anser att förslagen bör beredas vidare.

Inte minst mot bakgrund av de omfattande reformer som pågår inom tvångsvården av barn och unga, inte minst vad gäller begränsningar i möjligheter till kommunikation och besök, är det avgörande att regeringen prioriterar beredningen av SOU 2023:40.

För att ytterligare stärka barns klagorätt anser vi att Barnombudsmannen ska få befogenhet att driva enskilda ärenden. Det skulle ge Barnombudsmannen möjlighet att medverka till att många barn och unga som fått sina rättigheter kränkta ges möjlighet till upprättelse. Detta skulle stärka barns klagorätt enligt det tredje tilläggsprotokollet vid ett tillträde liksom barns klagorätt överlag. Vi anser därför att en utredning ska tillsättas som ger Barnombudsmannen rätt att driva egna ärenden.

Ge Barnombudsmannen möjlighet att genomföra oanmälda besök på låsta institutioner

Barns rätt till trygghet och värdighet måste alltid stå i centrum. I dag vet vi att många barn på HVB-hem, Sis-institutioner och häkten utsätts för våld, övergrepp och bristande omsorg. Centerpartiet vill ge Barnombudsmannen möjlighet att göra oanmälda besök på dessa institutioner. Det skulle vara ett viktigt verktyg för att få en sann bild av barnens vardag och upptäcka missförhållanden som annars riskerar att döljas. Barn berättar om otrygghet, isolering och vuxna som inte lyssnar. Samtidigt vet vi att tillsynen brister. Det är oacceptabelt. Oanmälda besök stärker barns rättigheter, ökar insynen och bidrar till att vården blir tryggare och mer rättssäker.

Ge barn en oberoende stödperson för trygghet och vägledning

Centerpartiet föreslår att barn och unga som placeras utanför hemmet enligt LVU eller SoL ska ha rätt till en oberoende stödperson – en trygg vuxen som följer barnet genom hela vårdkedjan och fungerar som vägledare, samtalspartner och rättighetsstöd.

Barnombudsmannens rapporter visar att barn i samhällsvård ofta saknar någon som är på deras sida. Många upplever att de inte blir lyssnade på, att beslut fattas över deras huvuden och att de inte förstår vad som händer. En oberoende stödperson kan bidra till att stärka barnets rätt till delaktighet, trygghet och inflytande – i linje med barnkonventionen.

Stödpersonen ska vara fristående från vårdgivare och myndigheter, och ha i uppdrag att företräda barnets perspektiv i kontakt med socialtjänst, skola och vård och hjälpa barnet att förstå sina rättigheter och beslut som rör dem, samt vara ett kontinuerligt stöd under placering och i övergången till vuxenlivet. Stödpersonen ska utses tidigt i processen och finnas kvar så länge barnet själv önskar. Modellen bör utformas i samverkan med civilsamhället och bygga på erfarenheter från t.ex. kontaktpersoner, mentorskapsprogram och barnrättsombud.

Tydligare skäl för omhändertagande av barn

I vissa fall är situationen sådan att bristerna i föräldrarnas omsorgs- eller föräldraförmåga är så allvarliga att barnet måste omhändertas. Ibland står det också klart att barnet med stor sannolikhet inte kommer att kunna återföras till sitt föräldrahem. Det handlar om sådana fall där en ändring av omständigheterna som ligger till grund för omhändertagandet framstår som i det närmaste helt utesluten. Om detta är bedömningen bör föräldrarna informeras om det, samt skälen för bedömningen. Huvudregeln är dock alltid att sträva efter att barnet ska kunna återförenas med sina föräldrar. En reell sådan

strävan från samhällets sida kräver att det tydligt klargörs för både det omhändertagna barnet, föräldrarna och familjehemmet vad som krävs, och inom vilken tidsram detta ska uppnås, för att en återförening ska kunna ske. Såväl skälen till omhändertagandet som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra, måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men skapar också trygghet och förutsägbarhet för både barn och vuxna.

Utredningen SOU 2025:38 Att omhänderta barn och unga syftar bl.a. till att förtydliga skälen för omhändertagande enligt LVU. Den nuvarande lagstiftningen är inte tillräckligt träffsäker – barn som behöver vård riskerar att inte få den, samtidigt som ingripanden ibland sker utan tillräcklig hänsyn till barnets bästa. Det är därför positivt och viktigt att utredningen föreslår hur barnrättsperspektivet kan stärkas och att barnets bästa förtydligas i lagen. Vi ser också att det är viktigt att skälen för ett omhändertagande är tydligt motiverade och transparenta, liksom vad som krävs för ett upphörande.

Det finns också ett stort behov av att säkerställa att personer som har neuropsykiatriska diagnoser eller andra funktionsnedsättningar får tillgång till stöd och behandling för att på så sätt bättre kunna fungera som förälder. Det bästa är vanligen att med stöd och hjälp se till att ett barn kan bo kvar i sitt föräldrahem. Insatser för att få till en sådan lösning är i de flesta fall att föredra framför att omhänderta ett barn. Ett barn som har en neuropsykiatrisk diagnos måste också ha rätt att få behandling även i de fall levnadssituationen är rörig eller boendesituationen är preliminär. Det är inte acceptabelt att neka barn med misstänkt eller fastställd neuropsykiatrisk problematik att få behandling med motiveringen att barnet exempelvis är tillfälligt placerat.

Efterföljande vård och ett nationellt utslussningsprogram

Unga som döms till sluten ungdomsvård befinner sig ofta i en mycket utsatt livssituation. Enligt ESO-rapporten 2023:9 Tuffa tag och tillit framgår att denna grupp har omfattande behov, inte bara kopplade till brottslighet utan även till psykisk ohälsa, missbruk och bristande skolgång. Många har tidigare varit föremål för tvångsvård enligt LVU, vilket ytterligare understryker komplexiteten i deras bakgrund. Trots detta är eftervården ofta otillräcklig, och en betydande andel återfaller i brott kort efter att verkställigheten avslutats. Inom två år har cirka en tredjedel återfallit i brott som lett till ny frihetsberövande påföljd.

ESO-rapporten visar att utslussningsverksamheten har försvagats över tid. Färre skrivs ut från öppna avdelningar, trots att detta är kopplat till lägre återfallsrisk. Ett ökat fokus på säkerhet har lett till mindre individuella bedömningar, vilket drabbar även de ungdomar som har lägre riskprofil. Flickor kvarstannar dessutom på låsta avdelningar under hela verkställigheten, trots att de har lägre återfallsfrekvens och färre riskfaktorer. Samtidigt framgår att socialtjänstens insatser efter verkställigheten varierar i kvalitet, och att brister kvarstår i ansvarstagande och samverkan, särskilt när den placerade fyller 18 år under tiden på institution.

Centerpartiet har sedan tidigare uppmanat regeringen att utreda hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att vården enligt LVM, LVU och LSU upphör. Men det är uppenbart att mer behöver göras.

Vi föreslår att ett nationellt utslussningsprogram införs för frihetsberövade barn och unga, med syftet att minska återfallsrisken och stärka återanpassningen till samhället. Programmet bör omfatta en kontaktperson som följer individen genom hela utslussnings-

processen, tillgång till psykologiskt stöd samt samordnade insatser för utbildning, praktik och arbete. Det ska även ge möjlighet till boendestöd och flytt till annan ort för att bryta destruktiva mönster. Samverkan mellan socialtjänst, skola och hälso- och sjukvård är avgörande, och Kriminalvården samt Statens institutionsstyrelse måste säkerställa att barnen får tillgång till utbildning, bostad och psykosocialt stöd. Långsiktig uppföljning bör införas för att identifiera och åtgärda återfallsrisker. Ett sådant program skulle öka likvärdigheten, stärka rättssäkerheten och ge unga en verklig chans att lämna kriminaliteten bakom sig.

Centerpartiet uppmanar även regeringen att säkerställa att barn efter 18 år får fortsatt stöd efter placering och vård utanför hemmet. Barn som har varit placerade och fått vård utanför hemmet har ofta upplevt svåra uppväxtförhållanden, och när de fyller 18 år riskerar de att stå helt utan stöd – trots att behovet av hjälp ofta kvarstår. Övergången till vuxenlivet är en särskilt sårbar tid, och många unga som lämnar samhällsvård saknar både stabila vuxna relationer och praktiska förutsättningar för att klara sig själva. Risken för hemlöshet, psykisk ohälsa, arbetslöshet och social utsatthet är betydligt högre i denna grupp. För många är föräldrarna inte ett alternativ att återvända till. Det kan handla om bristande trygghet, fortsatt missbruk eller psykisk sjukdom i familjen. Samhället måste därför ta ett fortsatt ansvar – inte bara för att skydda, utan också för att möjliggöra en trygg och självständig framtid.

Nationellt register över personer och boenden som tagit emot placerade barn

Centerpartiet vill att det inrättas ett nationellt register över de personer och boenden som tagit emot placerade barn med uppgift om vilka kommuner som varit uppdragsgivare. SOU 2023:66 har föreslagit att ett sådant register ska införas. Utredningen anser att ett register över familjehem för barn och unga behövs för att socialnämnderna ska få bättre förutsättningar att finna lämpliga familjehem för barn och unga i samhällsvård. Vidare lyfter utredningen att det idag saknas möjligheter att överblicka vilka familjehem som finns tillgängliga och att ett nationellt register kan ge mer relevant och pålitlig information än vad som är tillgängligt i dag, bland annat om familjehemskategorier och familjehemmens förutsättningar för att ta emot en viss person. Framförallt är det viktigt att det framgår av registret om ett familjehem visat sig vara olämpligt så att olämpliga familjehem inte kan anlitas av en annan kommun eller företag.

Bättre stöd till familjehemmen

De familjehem som tar ansvar för placerade barn behöver tydligare stöd och utbildning för att kunna bistå barnet eller den unge på bästa sätt. Idag finns inte någon enhetlig plan för hur familjehem ska rekryteras och behållas, det finns inte heller någon vidareutbildning med hänsyn till familjehemmens olika uppdrag. Den grundutbildning som finns för familjehem behöver spridas i hela landet. Socialstyrelsen eller annan lämplig myndighet bör få i uppdrag att ta fram utbildningar och säkerställa att alla familjehem får en grundläggande utbildning. Det behöver också finnas ett mer vardagligt stöd för familjehem. Kommunerna bör få i uppdrag att i samverkansform utforma ett sådant stöd. För att det ska vara möjligt behöver Sveriges kommuner forma olika samverkans-

sätt för att kunna bistå familjehemmen med detta. Regeringen bör i samråd med SKR, professionerna och familjehemsorganisationerna se över hur ett sådant stöd kan utformas.

Familjehemmens ekonomiska situation behöver också ses över för att en familj som öppnar sitt hem för en annan familjs barn inte ska förlora ekonomiskt på sitt uppdrag. Att kunna få förlorad arbetsförtjänst är ett sätt att möta frågan. En annan viktig del är att familjer kan behöva bygga om sin bostad för att anpassa den till det barn som ska bo hos dem. Centerpartiet vill att regeringen utreder möjligheten till någon form av bostadsanpassning.

Vi anser också att en översyn behöver göras för att säkerställa att familjehemmet, och inte de biologiska föräldrarna, får ersättning om något händer barnet i de fall familjehemmet betalar barnförsäkring för barnet.

Insatser även efter vårdnadsöverflytt

Idag upphör socialtjänstens uppdrag i samband med en vårdnadsöverflytt eller adoption vilket gör många familjehem tveksamma till att ta över vårdnadsansvaret. Det finns anledning att se över vilka insatser som kan behöva införas för att ytterligare trygga placerade barns utveckling, samt vilka insatser som kan behöva fortsätta att erbjudas även efter en vårdnadsöverflytt eller adoption av ett placerat barn eller efter att behandling på HVB-hem har avslutats. Vidare bör även utredas hur socialtjänstens stöd ska se ut efter en vårdnadsöverflytt, adoption eller avslutad behandling på HVB-hem. Det är därför bra att detta nu ses över i en utredning.

Skyddat boende

Socialtjänsten i varje kommun ansvarar för att barn som bevittnar våld får det stöd och den hjälp de behöver. I januari 2018 lämnade utredningen Ett fönster av möjligheter (SOU 2017:112) förslag om att insatsen skyddat boende både måste definieras och omfattas av särskilda kvalitetskrav och tillståndsplikt. Utredningen föreslog också att skyddat boende lagregleras som en placeringsform både för vuxna och medföljande barn. Det är positivt att dessa förslag nu genomförts, men vi anser att det är viktigt att följa för att säkerställa att lagändringarna är ändamålsenliga.

Hbtqi-frågor

Centerpartiets politik utgår alltid från alla människors lika rätt och värde. Vi har länge drivit på kampen för hbtqi-personers rättigheter och vill att man ska ha samma rättigheter och få samma bemötande, oavsett vilken sexuell läggning man har eller hur man identifierar sig. Även om det skett en utveckling de senaste åren behöver mer göras för att stärka hbtqi-personers rättigheter på olika sätt. I vissa delar av EU går tyvärr utvecklingen åt fel håll. Frågan är därför central för oss i Centerpartiet både nationellt och på EU-nivå.

Könstillhörighetslagen och tredje juridiskt kön

Det finns människor vars biologiska kön inte stämmer överens med könsidentiteten. För att förenkla processen att byta juridiskt kön har riksdagen nyligen röstat igenom ett förslag som innebär att den administrativa processen för att ändra det kön som framgår av folkbokföringen ska skiljas från den medicinska processen. Det är bra, men vi vill gå längre. Vi vill att rätten till självbestämmande ska vara utgångspunkten och att den som vill fastställa sitt juridiska kön själv ska kunna anmäla detta till Skatteverket.

Det finns också människor som varken identifierar sig som man eller kvinna. Det finns all anledning att ta denna för enskilda personer mycket viktiga identitetsfråga på stort allvar. Frågan om att inrätta ett tredje juridiskt kön behöver därför utredas. Idag indikerar dock den tredje siffran i de fyra sista siffrorna i ett svenskt personnummer endast om en person är man eller kvinna. Detta möjliggör statistiska analyser och forskning utifrån ett genusperspektiv men även ålder. När det gäller förändringarna i könstillhörighetslagen har SCB konstaterat att den grupp som antas byta juridiskt kön statistiskt sett är så liten att den inte bör påverka de statistiska analyserna. Centerpartiet vill därför utreda förutsättningarna att införa ett tredje juridiskt kön men utan att försämra möjligheterna att kunna göra statistiska analyser utifrån ett genusperspektiv. En sådan förändring skulle också innebära ett tredje juridiskt kön i id-handlingar.

Förbjuda omvändelseförsök

Vår politik utgår alltid från alla människors lika rätt och värde. Därför är vi mycket kritiska till att det bland annat inom vissa religiösa samfund eller familjer förekommer omvändelseförsök av hbtqi-personer i syfte att ändra personens sexualitet eller könsidentitet. Ingen ska tvingas att genomgå omvändelseförsök. Det kan redan idag bestraffas som olaga hot men vi anser att omvändelseförsök behöver kriminaliseras. Det får givetvis inte heller förekomma inom hälso- och sjukvården, skolan, socialtjänst eller annan offentlig verksamhet i Sverige. Det är också viktigt att vi säkerställer att hbtqi-personer, framförallt unga, inte tvingas genomgå omvändelseförsök i annat land.

Hemlöshet, sexuell exploatering och sekretess

Förbättra arbetet mot hemlöshet

Samverkan mellan socialtjänst, andra myndigheter och civilsamhället är extra viktig i fråga om hemlöshet och social utsatthet. Särskilt viktigt är det att agera förebyggande för att undvika alla situationer där barn under 18 år hamnar i hemlöshet.

Hemlösa med missbruk och/eller annan social problematik är en utsatt grupp, med fler och andra utmaningar än strukturellt hemlösa. För att bemöta hemlöshet med anknytning till social problematik behövs både social- och bostadspolitiska insatser. Det behövs en nationell standard för hur hemlöshet ska definieras, mätas och rapporteras, för att kunna få en övergripande bild av problematiken. Det är en förutsättning för att kunna fatta rätt politiska beslut. Idag är det stora skillnader mellan Socialstyrelsens och kommunernas egna mätningar. En nationell definition samt standard för mätning och rapportering skulle bidra till bättre underlag för politiska beslut och samarbeten på alla

nivåer, samt underlätta kommunernas långsiktiga arbete mot att barn och unga hamnar i hemlöshet eller social utsatthet tidigt i livet.

Centerpartiet vill mot denna bakgrund att regeringen ska uppmuntra kommunerna att ta ett helhetsgrepp om hemlöshetsfrågan kopplat inte minst till kommunernas egna bostadsförsörjningsplaner.

Socialstyrelsen ansvarar för att samordna alla uppdrag och insatser i regeringens nationella strategi för att motverka hemlöshet 2022–2026. Strategin är framförallt inriktad på socialtjänstens arbete. Strategins fyra mål fastslår att hemlösheten ska förebyggas; ingen ska bo eller leva på gatan; metoden Bostad först bör införas nationellt samt att det sociala perspektivet i samhällsplaneringen ska stärkas.

Tyvärr brister regeringen i arbetet för att motverka hemlöshet. Antalet vräkt barn ökade för sjätte året i rad enligt färsk statistik från Kronofogden. År 2024 vräktes 381 familjer i Sverige med 711 barn – 37 fler barn än 2023. Centerpartiet menar att regeringen nu behöver göra mer för att förhindra att människor hamnar i hemlöshet eller i social utsatthet, inte minst barn och unga.

Översyn av stöd till barn och vuxna som är utsatta för sexuell exploatering

Barn som utsätts för kommersiell sexuell exploatering blir ofta föremål för omhändertagande med placering på låst institution, exempelvis Sis-placering. Detta är ofta en rent kontraproduktiv åtgärd. Det är också stötande att dessa barn, som blivit utsatta för brott, behandlas på samma sätt som barn som begått allvarlig brottslighet.

Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att utreda socialtjänstens och psykiatrins insatser för barn som utsatts för kommersiell sexuell exploatering, samt utveckla nya metoder och insatser för målgruppen.

Socialstyrelsen bör också få i uppdrag att uppdatera föreskrifter, allmänna råd och stödmaterial till bl.a. socialtjänsten kring bemötande och stöd åt personer som är offer för prostitution eller andra former av kommersiell sexuell exploatering.

Centerpartiet motsätter sig kraftfullt Tidöpartiernas förslag om att prostitution ska räknas som ”bristande vandel” och kunna leda till att man blir utvisad ur Sverige. Detta synsätt står i bjärt kontrast till den svenska sexköpslagstiftningen som bygger på att det inte är den som befinner sig i prostitution som ska straffas utan den som köper sexuella tjänster och som därmed tar sig rätten att utnyttja någon annans kropp.

Likvärdig sekretessbedömning

När det kommer in en begäran om att ta del av en offentlig handling i socialtjänsten eller hälso- och sjukvården görs alltid en sekretessprövning. Även om det exempelvis är en anhörig som önskar att ta del av en handling som rör en avliden familjemedlem kan prövningen landa i att begäran avslås om det till exempel finns integritetsskäl. Denna hantering ska givetvis ligga fast, men förfarandet bör självklart vara lika oavsett om vården utförts av en privat eller offentlig utövare. Tidigare visade en dom att det generellt inte finns möjlighet för någon annan än patienten att begära ut offentlig handling från en fristående utförare. Dessa ska kunna värna affärshemligheter, dock inte kunna utföra tjänster för skattemedel utan insyn.

Regeringen bör mot bakgrund av detta initiera nödvändiga författningsändringar för att säkerställa likvärdig sekretessprövning och möjlighet att begära ut patientjournaler från all skattefinansierad hälso- och sjukvård och socialtjänst oberoende av utförarens driftsform.

Funktionsrätt

Stöd till människor som möter funktionshinder

Centerpartiet är en kraft för ett friare Sverige. Var och en ska kunna forma sitt liv efter egna önskemål, göra egna livsval och skapa mening i tillvaron. Den som har en funktionsnedsättning kan behöva stöd för att ta del av dessa friheter.

Funktionshinderpolitik handlar med andra ord om medborgerliga fri- och rättigheter. Insatser måste få kosta, men det handlar inte enbart om pengar utan även om kompetens, synsätt och vilja. Svensk funktionshinderpolitik utgår från ett rättighetsperspektiv, men det saknas ofta ett fokus på möjligheter: alla människors förmåga och vilja att bidra, oavsett funktionsförmåga.

I motion 2022/23:882 *Ett friare Sverige för människor med funktionsnedsättning* ges en bredare beskrivning av Centerpartiets övergripande funktionsrättspolitik samt av ett antal konkreta förslag som redan lagts fram för riksdagen under mandatperioden.

Stärkt personlig assistans genom statligt huvudmannaskap

När lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) infördes 1994 var det en radikal frihetsreform för människor med omfattande behov. Men lagen är idag kantstött och dess intentioner följs inte längre. Det har under det senaste decenniet blivit allt svårare att beviljas personlig assistans, men många upplever också att de inte får andra insatser inom LSS som de behöver för att fullt ut kunna delta i samhället. Centerpartiet vill återställa LSS till det som var ursprungstanken.

Personlig assistans kan vara en insats som beslutas av ens hemkommun inom ramen för LSS. Ofta handlar det då om en mindre insats, eller beslut kring mer omfattande behov som tas av Försäkringskassan enligt socialförsäkringsbalken. Centerpartiet vill att staten ska ta över hela ansvaret för assistansen, oberoende av hur många timmar i veckan det handlar om. Ett övergripande statligt huvudmannaskap är mer rättssäkert och bidrar till mer jämlikhet över landet.

Ett statligt övertagande förutsätter samtidigt ett kraftfullt kompetens- och kapacitetslyft hos Försäkringskassan. Idag ser vi alltför ofta brister i Försäkringskassans beslut om assistans, vilket är grund för ojämlikhet, otrygghet och utebliven assistans för brukarna. Vid ett statligt övertagande behöver därför regeringen se över Försäkringskassans behovsbedömningar av den personliga assistansen.

Ett statligt ansvar för assistansen har utretts och det är en bred majoritet i riksdagen för förslaget. Regeringen bör skyndsamt lägga fram de författningsförslag som behövs för övergången till samlat statligt huvudmannaskap för personlig assistans samt säkerställa att övergången görs på ett sådant sätt att den inte innebär försämringar av människors rätt till personlig assistans.

Säkerställ rätten till personlig assistans vid högre studier

Att studera på universitet eller högskola är en möjlighet till kunskap, personlig utveckling och framtida självförsörjning. Men för många personer med omfattande funktionsnedsättningar är denna möjlighet fortfarande villkorad – inte av bristande vilja eller förmåga, utan av otillräckligt stöd. Det är dags att Sverige erkänner rätten till personlig assistans som en förutsättning för att högre utbildning ska vara tillgänglig på lika villkor. I dag nekas många studenter personlig assistans under studietiden, trots att deras behov är lika stora som i andra delar av livet. Det strider mot principen om jämlikhet och är ett hinder för delaktighet. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning slår fast att utbildning ska vara tillgänglig för alla – inte bara i teorin, utan i praktiken. Personlig assistans är inte ett privilegium, det är ett verktyg för självständighet. För vissa innebär det möjligheten att ta sig till föreläsningar, anteckna, kommunicera eller hantera medicinska behov under dagen. Utan detta stöd riskerar individen att utestängas från utbildning, arbetsmarknad och samhällsliv. Dessutom är utbildning en investering – både för individen och för samhället. Genom att möjliggöra högre studier för personer med funktionsnedsättning ökar chanserna till egen försörjning och minskat behov av framtida stödinsatser. Vi uppmanar därför regeringen att tydligt slå fast rätten till personlig assistans vid högre studier. Det kräver en översyn av LSS, en förtydligad rättspraxis och en vilja att se utbildning som en del av livet – inte ett undantag.

Se över Försäkringskassans verksamhet med återkrav inom personlig assistans

Tilliten till våra gemensamma försäkringssystem är en grundbult för välfärden. Det finns skäl att se över lagstiftningen för återkrav i socialtjänstlagen i syfte att minska risken för fusk, välfärdsbrott och kriminalitet. Men det finns också skäl att se över Försäkringskassans hantering av återkrav inom personlig assistans för att förhindra att människor som agerar i god tro hamnar i kläm. I dag drabbas människor som följt givna instruktioner och agerat i god tro av retroaktiva krav på återbetalning, ibland på hundratusentals kronor. Det är inte rimligt. Rättssäkerheten måste stärkas – ingen ska behöva leva med osäkerhet om sin ekonomi på grund av otydliga regler eller sena omprövningar. Det finns exempel på personer som försökt arbetspröva eller förändra sin livssituation men som långt senare fått återkrav trots att deras behov av assistans varit oförändrat. Sådana konsekvenser är orimliga och riskerar att hämma både individens utveckling och tilliten till välfärden. Dessutom visar erfarenheter från omsorgsaktörer att många återkrav inte handlar om fusk, utan om olika tolkningar av ett komplext regelverk. Samtidigt är det ineffektivt. Kostnaderna för rättsprocesser har överstigit 1,2 miljarder kronor, vilket är mer än vad som faktiskt återbetalats. Det är resurser som borde användas till att stärka välfärden, inte till att driva utdragna processer.

Centerpartiet anser att Försäkringskassans återkravsverksamhet inom personlig assistans behöver reformeras, så att den blir mer rättssäker, effektiv och human och skyddar utsatta individer från orimliga krav. Tills detta är gjort behöver ett nödstopp för återkrav införas i fall där det inte uppenbart finns uppsåt eller brottslighet.

Utreda behovet av och tillvägagångssätt för att göra funktionsrättskonventionen (CRPD) till svensk lag

Sverige har anslutit sig till ett flertal centrala FN-konventioner om mänskliga rättigheter, vilket innebär att landet har ett folkrättsligt ansvar att respektera, säkerställa, främja och skydda dessa rättigheter. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) slår fast att funktionsnedsättning inte är ett problem hos individen, utan uppstår i mötet med hinder i samhället. Den betonar principer som icke-diskriminering, delaktighet, självbestämmande, tillgänglighet och jämlikhet. Det handlar om rätten att leva självständigt, att kunna röra sig fritt, få tillgång till utbildning, arbete, vård, information och politiskt inflytande – utan att mötas av hinder eller särbehandling. Men för att dessa principer och rättigheter ska få verklig effekt krävs att de integreras i nationell lagstiftning och tillämpas i praktiken.

Sverige saknar idag ett systematiskt och målinriktat arbete för att integrera funktionsrättskonventionen i lagstiftning, budget och handlingsplaner. Detta samtidigt som Institutet för mänskliga rättigheter har lyft vikten av skärpt styrning, lagändringar och en tydligare strategi för att säkerställa rättigheter för personer med funktionsnedsättning i Sverige. Och Riksrevisionen har kritiserat regeringens funktionshinderpolitik för bristande konkretisering och uppföljning.

En inkorporering av CRPD i svensk lag skulle innebära att rättigheterna skulle bli fullt ut prövbara i domstol och bli bindande för myndigheter, kommuner och regioner. Det vore ett kraftfullt verktyg för att riva samhällsbarriärer, motverka diskriminering och skapa verklig likabehandling utifrån den sociala modellens synsätt: att det är miljön som ska förändras, inte människan. Ett lagstadgat CRPD skulle tvinga fram en enhetlig tillämpning över hela landet och ställa tydliga krav på att offentliga verksamheter lever upp till rättigheterna i praktiken. Det skulle också stärka Sveriges trovärdighet internationellt – särskilt då FN flera gånger uppmanat oss att ta detta steg.

Det är dags att säkerställa att rättigheterna inte bara finns på papper, utan faktiskt kan utkrävas av varje individ, oavsett var i landet man bor. Centerpartiet vill därför utreda behovet av och tillvägagångssätt för att implementera CRPD i svensk lag.

Utred ”vilande beslut” inom socialtjänstlagen och LSS

Allt fler personer med funktionsnedsättning vittnar om att de avstår från att testa ett mer självständigt liv – exempelvis eget boende eller arbete på den öppna arbetsmarknaden – eftersom de riskerar att förlora sin plats i en LSS-bostad eller rätten till daglig verksamhet. Det är ett allvarligt problem som hämmar både individens frihet och samhällets möjligheter att främja delaktighet och inkludering. Problemen försvåras av att nästan hälften av landets kommuner rapporterar brist på LSS-bostäder. I kombination med att vissa kommuner tillämpar tidsbegränsade beslut eller gör omprövningar som kan leda till att platsen förloras, skapas en osäkerhet som gör att många väljer att stanna kvar i sin nuvarande insats även om de skulle vilja testa ett mer självständigt boende.

Centerpartiet vill därför utreda möjligheten till så kallade vilande beslut inom LSS och socialtjänstlagen. Det innebär att en beviljad insats – exempelvis bostad med särskild service eller daglig verksamhet – kan pausas under en begränsad tid, utan att rätten till insatsen försvinner. Den enskilde ges då möjlighet att prova ett nytt boende, ett arbete eller en annan livssituation, med tryggheten att kunna återgå om det inte fungerar.

Att införa möjligheten till vilande beslut inom socialtjänstlagen och LSS skulle ge personer trygghet att våga prova eget boende eller ett arbete på den öppna arbetsmarknaden utan att riskera att förlora sina beviljade insatser, som bostad med särskild service eller daglig verksamhet. Det skulle främja självständighet och delaktighet, stödja vägen till arbete och social inkludering samt leda till mer effektiv användning av samhällets resurser. Dessutom ligger det i linje med FN:s funktionsrättskonvention, som betonar rätten att leva självständigt och delta i samhällslivet på lika villkor.

Samtliga hjälpmoment ska ge rätt till personlig assistans

Vid bedömningar av rätten till personlig assistans delas människan upp i olika behov. Grundläggande behov är mat, hygien, kläder, toalettbesök och kommunikation med utomstående. Allt annat räknas som övriga behov, vilket kan vara t ex tiden som tillbringas på toaletten eller vissa plagg som ska kläs på. I dag bedöms de grundläggande behoven som korta aktiva moment och inte i sin helhet. Varje moment styckas upp i minuter, och även om de måste ske efter varandra räknas då alla inte in. Detta gör att det för många är svårt att nå upp till de 20 timmar som behövs för att få assistansen beviljad. Vi menar att det bara finns behov och det är dessa som ska bedömas. Förmågor kan variera från dag till dag för en person med funktionsnedsättningar. Återigen har reglering och praxis hamnat för långt bort från grundtanken med LSS.

Centerpartiet vill ändra lagstiftningen så att samtliga hjälpmoment för alla grundläggande behov ska ge rätt till personlig assistans. Regeringen bör ta de initiativ som behövs för att samtliga hjälpmoment för alla grundläggande behov ska ge rätt till personlig assistans.

Se över det schabloniserade föräldraavdraget

Den nya lagstiftningen om ”stärkt rätt till personlig assistans” trädde i kraft den 1 januari 2023. Bakgrunden till lagen var behovet av att stärka rättigheten till assistans genom införandet av nya grundläggande behov samt att förtydliga vad som menas med normalt föräldraansvar genom en schablonisering, vilken sedan preciserats i regeringens förordning om assistansersättning. Centerpartiet har sedan lagen sjösattes kritiserat den eftersom den i praktiken, och tvärt emot intentionerna i lagförslaget, inneburit att det blivit svårare för barn med funktionsnedsättningar att få personlig assistans. Det är helt oacceptabelt. Precis som Inspektionen för socialförsäkringen, ISF, uppmanar även vi regeringen att se över det nya regelverket. Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett förslag till förtydligande avseende det schabloniserade föräldraavdraget så att barnfamiljer kan få den assistans de har rätt till. I väntan på att en ny lagstiftning kan träda ikraft bör regeringen nolla alternativt minimera schablontiderna i förordningen om assistansersättning.

Utökad rätt till assistans i skolan och på daglig verksamhet

Enligt 106 kap. 24 § socialförsäkringsbalken lämnas assistansersättning inte för tid när den enskilde vistas i eller deltar i skola eller daglig verksamhet, om det inte finns så kallade särskilda skäl. Det är Försäkringskassan som bedömer om en assistansberättigad

har särskilda skäl. Kommunerna har en skyldighet enligt LSS att ge det stöd som behövs för att personerna i fråga skall kunna delta i dessa verksamheter.

Trots lagstiftarens goda intentioner nekas alldeles för många personer möjlighet att ha med en personlig assistent till skolan eller daglig verksamhet. Trots att den enskilde önskar delta tillsammans med andra, omöjliggörs detta om den reguljära personalen saknar nödvändig kunskap om personen eller nödvändiga förutsättningar för att ge det stöd som behövs. Alternativet blir då särskild undervisning och/eller fritidsaktiviteter i hemmet.

Centerpartiet anser att den som har rätt till personlig assistans också måste ges förutsättningar för att delta på lika villkor i skola och daglig verksamhet. Det skulle innebära större och mer jämlika möjligheter att ta till sig kunskaperna i skolan och fler valmöjligheter efter skolan. Kravet om ”särskilda skäl” bör därför ses över.

Utökad rätt till assistans vid sjukhusvistelse

Enligt 106 kap. 24 § socialförsäkringsbalken lämnas assistansersättning inte vid sjukhusvistelse. Om det finns särskilda skäl kan assistansersättning dock lämnas även under tid när den enskilde vårdas på sjukhus under en kortare tid, och då beviljas maximalt 4 veckors assistans. Om Försäkringskassan bedömer att särskilda skäl föreligger har den enskilde rätt att använda den assistans som redan är beviljad under sjukhusvistelsen. Även om sjukhusvistelsen förväntas bli långvarig ska ersättning kunna betalas ut under ett initialt kortare skede, det vill säga de första fyra veckorna.

I LSS saknas motsvarande bestämmelse om särskilda skäl för personlig assistans vid sjukhusvistelse. Den enskilde får ansöka hos kommunen om tillfälligt utökad personlig assistans för sjukhusvistelse. Om behovet inte är tillgodosett på annat sätt, till exempel av sjukvårdspersonal, föräldraansvar eller liknande, ska personlig assistans beviljas vid sjukhusvistelse. Dagens system skapar en osäkerhet kring den enskildes möjlighet att få den hjälp man behöver i samband med sjukhusvistelse. Det innebär också en svårighet för assistansanordnaren som blir av med sin ersättning, vilket kan leda till uppsägning av personal. Sammantaget så riskerar det här att leda till att människor avstår från nödvändig sjukvård. Centerpartiet menar därför att frågan om rätt till personlig assistans i samband med sjukhusvistelse behöver utredas i syfte att stärka den enskildes rätt att få den hjälp man behöver utifrån sina behov.

Utred åldersgränsen för personlig assistans

Personer med intellektuell funktionsnedsättning lever allt längre. Denna positiva utveckling ställer nya krav på socialtjänst, LSS-personal, anhöriga och andra som möter äldre personer med intellektuell funktionsnedsättning. Personer som bor i gruppboende är också mer utsatta för ensamhet eftersom man oftare står utan egen nära familj när föräldrar eller syskon går bort. Att personer med Downs syndrom får demenssjukdomar oftare och tidigare än andra äldre ställer krav på ny kompetens och samarbete med äldreomsorgen.

Det är även hög tid för en översyn av den nuvarande åldersgränsen för personlig assistans. Sedan personlig assistans infördes 1 jan 1994 har det funnits en övre åldersgräns på 65 år. Sedan 1 januari 2023 gäller en 66-årsgräns för att söka personlig assistans. Enligt övergångsbestämmelserna ska 65-årsgränsen fortfarande gälla för den

som har fyllt 65 år före ikraftträdandet. Från den 1 januari 2026 höjs den till 67 år. Rätten till personlig assistans försvinner då och därmed möjligheten till daglig verksamhet och sysselsättning.

Centerpartiet menar att det behöver tillsättas en statlig utredning om funktionsnedsättning och åldrande som bland annat behöver se över den nuvarande åldersgränsen för personlig assistans.

Förbättrade möjligheter till ledsagning för personer med synnedsättning

Rätten till ledsagning för personer med synnedsättning regleras i LSS och socialtjänstlagen. Socialstyrelsens rapport från 2023 visar att antalet personer som kommunerna beviljat stöd till minskat kraftigt och de som blir beviljade rätt till ledsagning får det i alltmer begränsad grad. Socialstyrelsen föreslår att förutsättningarna för att reglera insatsen ledsagning i en särskild lag bör utredas. Det har också skett en förflyttning från att unga med synnedsättning tidigare beviljats stöd enligt LSS till att det i stället ges med stöd i socialtjänstlagen. Det har också blivit vanligare att kommunerna tar ut avgifter för ledsagning vilket innebär att den enskilde får stora kostnader för insatsen.

Ledsagning möjliggör för personer med synnedsättning att röra sig i samhället och är viktig för individens frihet och självbestämmande. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag på införandet av avgiftsfri ledsagning för personer med synnedsättning samt förslag på hur insatsen ledsagning kan regleras i en egen lag i enlighet med riksdagens tillkännagivande (2023/24:SoU13) den 12 juni 2024.

Se över dagens modell för uppräkningsmodell av assistansersättningen

I socialutskottets betänkande 2023/24:SoU13 fastslogs att nivån på schablonersättningen påverkar möjligheten till goda arbetsvillkor för den personliga assistenten och därmed riskerar det även att påverka insatsen gentemot den assistansberättigade. Regeringen fastställer årligen timschablonen, som utgör grunden för beräkning av ersättning för personlig assistans. Socialutskottet menar i betänkandet att regeringen framöver årligen bör redovisa hur det föreslagna schablonbeloppet har räknats fram.

Vidare är det angeläget att göra en översyn av dagens modell för uppräkningsmodell av assistansersättningen. Uppräkningen behöver bli tydlig och förutsägbar och baseras på ett index som fångar upp kostnadsutvecklingen. Regeringen bör därför snarast tillsätta en utredning med målet att ta fram en långsiktigt hållbar finansieringsmodell för assistansersättningen, som bättre tar hänsyn till olika utförarens faktiska kostnader. Centerpartiet menar att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på en modell för uppräkningsmodell av den personliga assistansen i enlighet med riksdagens tillkännagivande (2023/24:SoU13) från den 12 juni 2024.

Se över villkoren för dispositionsrätt för ledarhund

Möjligheten att få dispositionsrätt till ledarhund kan vara avgörande för att personer med synnedsättning skall få mer frihet och ökat självbestämmande. Idag innehåller villkoren för dispositionsrätt bl.a. en åldersgräns på 18 år och krav på god omsorg om hunden.

Centerpartiet menar att förmågan hos olika individer att kunna ta hand om en ledarhund kan skilja sig åt och styrs av personlig mognad snarare än av en bestämd åldersgräns. Vi står upp för en funktionsrätt som utgår från individen, och åldersgränsen behöver därför ses över. Centerpartiet vill utreda möjligheten för personer under 18 år att få tillgång till ledarhund.

I de nuvarande villkoren för dispositionsrätt för ledarhund finns även krav på att brukaren har en synnedsättning som innebär en total avsaknad av ledsyn. Centerpartiet anser att även personer med dövblindhet, dvs. personer med i varierande grad nedsatt syn och hörsel, ska kunna tilldelas en dispositionsrätt till ledarhund. Dövblindhet är en egen funktionsnedsättning som kan innebära stora nedsättningar i kommunikations- och orienteringsförmåga vilket försvårar möjligheten att förflytta sig säkert och tryggt. En möjlighet till ledarhund för dövblinda, även de med ledsyn, skulle därför utgöra en viktig frihetsreform för dessa individer. En utredning som tittar på möjligheten för dövblinda, även med ledsyn, att få tillgång till ledarhund bör därför tillsättas.

Säkerställ rätten att ha med sig ledarhund och assistanshund

Ledar- och assistanshundar är hundar som har specialtränats för att ge stöd i vardagen till personer med olika typer av funktionsnedsättning. Ledarhundar skall göra det lättare för personer med grav synnedsättning eller blindhet att ta sig fram. Assistanshundar är ofta ett viktigt stöd för personer med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom, som t.ex. hörsel- och rörelsenedsättning, autism, diabetes eller andra funktionsnedsättningar. Det kan vara skillnaden mellan isolering och möjligheten att röra sig i samhället.

Ledar- och assistanshundar är hjälpmedel, inte sällskapsdjur. Det innebär att de har rätt att vistas i fler miljöer än andra hundar. Ledar- och assistanshundförare omfattas av förbudet mot diskriminering som har samband med funktionsnedsättning. Diskrimineringsförbuden omfattar bland annat restauranger, butiker, varuhus, vårdcentraler, sjukhus, läkarmottagningar, simhallar, teatrar och gym. Det gäller även inom kollektivtrafiken, färdtjänst och taxi. En ledar- eller assistanshund som hjälpmedel är för de flesta som behöver det avgörande för att kunna röra sig i samhället. Dessvärre upplever många utsatthet och diskriminering i sin vardag. Diskrimineringsombudsmannen vittnar om att ledar- och assistanshundförare ibland nekas att besöka offentliga platser eller inrättningar som restauranger, butiker, kollektivtrafik, vårdinrättningar och träningslokaler tillsammans med sin ledar- eller assistanshund. Hundförarna riskerar också att bli otrevligt bemötta och de behöver inte sällan själva informera personal om vad en ledar- eller assistanshund är och vad diskrimineringsförbudet innebär. Det pekar inte minst på vikten av ett utbildnings- och kompetenslyft för såväl offentliga som privata institutioner och aktörer.

I ett samhälle med allas lika rätt och möjlighet att få röra sig fritt är det inte acceptabelt att bli diskriminerad. För att alla människor skall kunna delta i samhället på likvärdiga villkor behöver regeringen utreda hur rätten att ha med sig ledarhund respektive assistanshund kan regleras via föreskrifter eller författningsändringar.

Genomför förslagen från tolktjänstutredningen

Tolktjänsten är en viktig samhällsfunktion som möjliggör delaktighet och inflytande i samhället genom att bidra till ömsesidig kommunikation, information och erfarenhetsutbyte mellan döva, hörselskadade, personer med dövblindhet och hörande människor. 2020 års tolktjänstutredning lämnade sitt betänkande Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet i mars 2022 (SOU 2022:11). Utredningen föreslår en ny lag om tolktjänst för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet som ska ersätta den nuvarande regleringen i hälso- och sjukvårdslagen om tolktjänst för vardagstolkning. Förslaget innebär bland annat bättre samordning och styrning samt bättre förutsättningar för utveckling och ny kunskap om effekter av insatser för att fler personer som är döva eller hörselskadade eller har dövblindhet kan delta i arbetslivet. Andra delar av målgruppen som särskilt beaktas är barn och unga samt personer som är utsatta för våld. Vidare föreslås en uppräkningslista av statsbidraget till regionerna för tolktjänst för vardagstolkning.

Betänkandet har remissbehandlats men regeringen har inte återkommit med en proposition till riksdagen. En bättre fungerande tolktjänst är avgörande för att människor inte ska stängas ute från samhället. Inom arbetslivet är detta en mycket central fråga, inte minst för personer med dövblindhet. Reformbehoven är omfattande.

Regeringen bör lägga fram de författningsförslag som behövs för att förslagen från betänkandet Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11) kan implementeras snarast.

Tillgängliggör digitala tjänster för alla medborgare

Att kunna identifiera sig som medborgare bör vara en av statens grundläggande uppgifter. Detta har fungerat väl under den tid då vi använt oss av pass eller andra fysiska id-kort. Men medan digitaliseringen har utvecklats har även sättet vi identifierar oss på gjort det och det sker till största del med bank-id – 93 procent av befolkningen använder idag digital e-legitimation. Bank-id har idag en monopolliknande ställning på marknaden för digitala identifieringsmetoder och ägs av storbankerna, vilket gör att de kan använda sin ställning gentemot företag som behöver använda deras tjänst och tjäna stora summor på detta. Dessutom måste du vara bankkund för att få ta del av bank-id vilket är problematiskt ur ett inkluderingsperspektiv. Förutom det lever de privata alternativ som finns idag inte upp till den högsta säkerhetsklassningen som EU ställer på identifieringstjänster, och med anledning av detta tillsattes 2022 en utredning om en statlig e-legitimation. Nu har Digg – Myndigheten för digital förvaltning – fått i uppdrag att ta fram en digital e-legitimation av högsta säkerhetsklass.

En statlig e-legitimation måste förutom att nå högsta säkerhetsklass vara inkluderande och enkel att använda för alla människor i vårt samhälle, även för individer med funktionsnedsättning. Ett tillgängligt och inkluderande samhälle måste innebära att även personer med t.ex. nedsatt syn eller nedsatt rörelseförmåga eller kognitiv förmåga kan identifiera sig digitalt. Allt annat skulle vara diskriminerande och uteslutande. Centerpartiet vill därför att regeringen även utreder hur digitala tjänster, så som banktjänster, digital signering och digital identifiering, kan tillgängliggöras på lika villkor även för personer med funktionsnedsättningar som försvårar eller omöjliggör tillgången till dessa tjänster idag.

Stärka tillgången till hjälpmedel

Hjälpmedel är till för att kompensera för funktionsnedsättningar, men det är stora skillnader över landet när det gäller tillgång på hjälpmedel, typ av hjälpmedel, avgifter för hjälpmedlen etc. Det kan till exempel handla om att man bara får en rullstol, även om man behöver olika rullstolar för inom- respektive utomhusbruk. För barn kan detta bli extra besvärligt. Beslut om vilket hjälpmedel man ska få, eller inte få, går inte att överklaga, eftersom man inte kan överklaga beslut om vård.

Fritidshjälpmedel är viktiga för att barn och vuxna ska kunna ha en meningsfull fritid, träna och utvecklas, och i de flesta regioner är det ingenting man kan få eller låna. Fritidsbanker byggs upp genom privata initiativ på sina håll, men det är långt ifrån tillräckligt.

Fritidshjälpmedel kan också vara en viktig faktor för habiliteringsinsatser. Habiliteringens uppdrag är ge stöd åt personer med funktionsnedsättning med att förebygga och minska svårigheter som funktionsnedsättningen innebär. Det kan till exempel handla om behandling, träning, rådgivning – eller att prova ut hjälpmedel. Tyvärr brister ofta habiliteringen på grund av att tillgängligheten är dålig och kvaliteten undermålig. Genom att öppna upp för fler aktörer, både ideella och kommersiella, kan möjligheterna till delaktighet för den enskilde öka. Det kan också stärka drivkrafterna att erbjuda insatser av hög kvalitet.

All vård och omsorg ska vara god och jämlik oavsett var i landet man befinner sig, och i det ingår även behov av stöd och hjälpmedel. Samtliga politiska områden måste genomsyras av ett perspektiv som främjar individens möjlighet att interagera i sin vardag.

Centerpartiet vill ha en reglering av hjälpmedelsförskrivningen genom tydligare nationell styrning i syfte att säkerställa en mer jämlik hjälpmedelsförsörjning. I ett första steg vill vi därför utreda möjligheten att skapa en separat hjälpmedelslag.

Vi vill även stärka tillgången till fritidshjälpmedel och utredningen behöver därför utreda rätten till fritidshjälpmedel. Vi vill även utreda hur fler aktörer kan delta i habiliteringen. Om man får avslag på önskemål om ett hjälpmedel som man själv anser att man behöver så ska man kunna överklaga detta.

Nationell strategi för att motverka funkofobi

Centerpartiet står upp för allas lika rätt, där varje individ respekteras och inkluderas i samhället. Det nationella målet för funktionshinderspolicen är att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund.

Men trots förbud mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning är det en av de diskrimineringsgrunder som förekommer oftast i anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen, DO. Det gäller inte minst barn och unga med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Det är helt oacceptabelt. För att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning, s.k. funkofobi, vill Centerpartiet ge Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram en nationell strategi för att motverka funkofobi.

Förbättra möjligheterna till färdtjänst

Möjligheten till färdtjänst är en grundläggande del i den svenska funktionshinderpolitiken. Ett tillgängligt samhälle där individen har möjlighet att förflytta sig säkert och tryggt, oavsett funktionsnedsättning, skall vara en självklarhet. Sedan färdtjänstlagens tillkomst 1997 har dock antalet personer med färdtjänstillstånd minskat. Detta trots att befolkningen vuxit kraftigt, med en allt större andel äldre.

Myndigheten Trafikanalys fick i mars 2022 i uppdrag att utreda tillståndsgivningen för färdtjänst och Trafikanalys la under 2023 fram en rapport med förslag på hur möjligheten till färdtjänst kan förbättras. Rapporten visar på att kommunernas praxis för beviljandet av färdtjänstillstånd och tillämpningen av författningarna har försvårat för många att få färdtjänstillstånd. Ett snårigt regelverk har också bidragit till att kommunerna kan göra olika bedömningar, vilket bidrar till ojämlik tillgång till färdtjänst över landet. Tillämpningarna skiljer sig från intentionerna i färdtjänstlagen och målen i funktionshinderpolitiken.

Ett exempel är att sökandens avstånd till närmaste hållplats idag inte beaktas i rättspraxis. Centerpartiet menar liksom Trafikanalys att behovet av färdtjänst ska bedömas från start till mål på resan och inkludera ett hela resan-perspektiv från dörr till dörr. Med andra ord måste individens självständiga förmåga att genomföra hela resan bedömas, t.ex. att planera resan, köpa biljetter, medföra enklare bagage, orientera sig och förflytta sig till och från hållplatser.

Det är nu hög tid för regeringen att återupprätta färdtjänsten. Regeringen bör snarast lägga fram de författningsförslag som behövs för att innehållet från Trafikanalys rapport Tydligare kriterier för färdtjänstillstånd – redovisning av regeringsuppdrag (2023:3) kan implementeras.

Gode män, förvaltare och förmyndare

Gode män, förvaltare och förmyndare (fortsättningsvis gode män) utför ett mycket viktigt uppdrag i att hjälpa personer med funktionsnedsättning eller kraftigt försvagat hälsotillstånd, samt i vissa fall barn, att tillvarata sina intressen. En god man har rätt till skäligt arvode, även om uppdraget i realiteten utförs mot en blygsam ersättning då uppdraget av hävd huvudsakligen anses vara ideellt. Arvodet till den gode mannen betalas av huvudmannen eller av kommunen, beroende på huvudmannens ekonomiska situation. Uppdraget kan variera stort både i arbetsbelastning och komplexitet. I en rapport från Riksrevisionen från år 2017 framgår det att verksamheten med gode män, som i så hög grad bygger på ideellt engagemang, är sårbar och riskerar att falla samman och lämna tusentals utsatta människor i sticket. Det är redan idag svårt att rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer till uppdraget. Även tillsynen och kontrollen inför förordnandet av den gode mannen, samt över hur godmansuppdraget utförs, är idag otillräcklig. Det finns heller inget krav på att den gode mannen har en ansvarsförsäkring som täcker uppdraget.

Riksrevisionen har, i likhet med utredningen *Gode män och förvaltare – en översyn*, SOU 2021:36 (fortsättningsvis benämnd som godmansutredningen), föreslagit att regeringen utser en nationell myndighet som ansvarar för tillsynen, tar fram statistik och samordnar utbildningsinsatser för gode män. Det är något som Centerpartiet har krävt länge och som även Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) vill se. Det skulle också

ge möjlighet till en mer övergripande granskning av systemet med gode män, och en bättre möjlighet till likvärdiga och bra utbildningar för gode män, liksom till olika former av stöd till dessa viktiga samhällsbärare. Centerpartiet vill att regeringen i första hand ser över om det verkligen behöver inrättas en ny myndighet som utredningen föreslår, eller det är möjligt att ge uppdraget till en redan befintlig myndighet med liknande kompetens och uppgifter.

Många av förslagen i godmansutredningen är bra och stärker huvudmannens intressen, bland annat i frågan om att få hjälp med sina personliga angelägenheter. Även förtydligandena om vad som är viktigt att ta hänsyn till i det fall det behövs en anställd god man är bra. Centerpartiet vill därför att regeringen skyndsamt återkommer med förslag på hur man kan förändra systemet med gode män, förvaltare och förmyndare. I samband med detta bör man också se över vem som ska betala ut ersättningen och vem som ska stå för kostnaden.

Centerpartiet driver sedan tidigare att en professionalisering av gode män för ensamkommande barn bör införas eftersom det rör sig om en grupp som det krävs särskilda kunskaper att företräda. Det finns även andra grupper som kan ha behov av en professionell god man. I godmansutredningen föreslås att man ska kunna anställa en god man om det är motiverat med hänsyn till uppdragets svårighetsgrad eller det finns särskilda skäl med hänsyn till den enskildes intressen. Centerpartiets instämmer i detta förslag.

Martina Johansson (C)

Christofer Bergenblock (C)

Alireza Akhondi (C)

Catarina Deremar (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Anders W Jonsson (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Jonny Cato (C)